

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

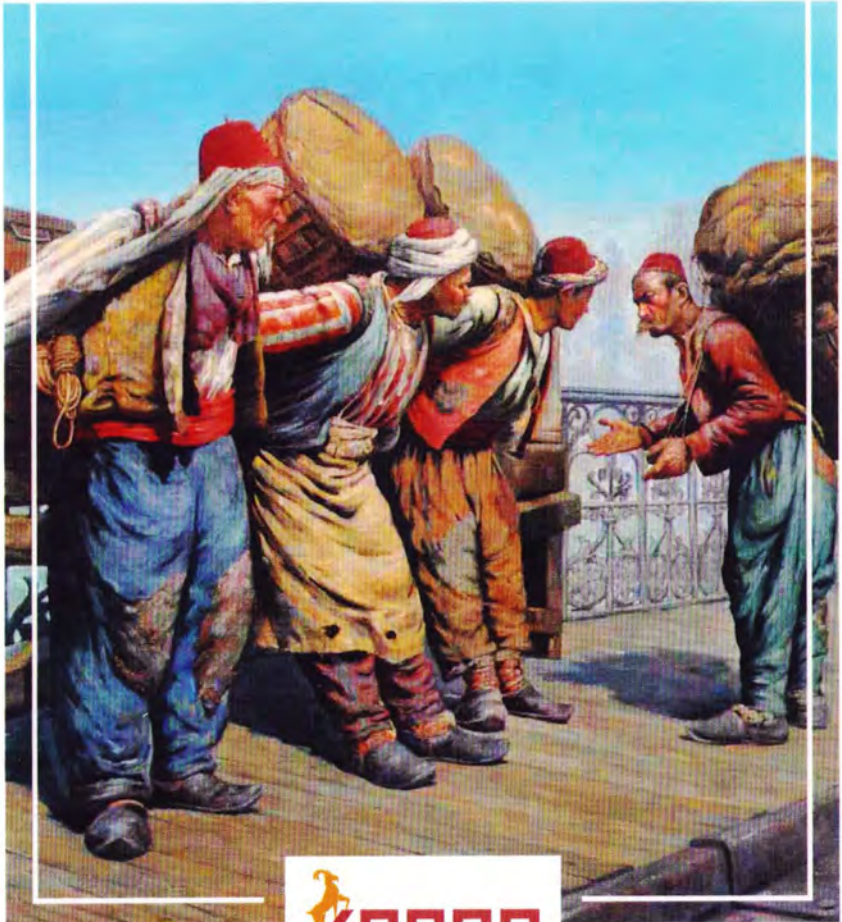
Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

HÜSEYİN RAHMİ GÜRPINAR

İKİ HÖDÜĞÜN SEYAHATI

KAPRA

HÜSEYİN RAHİMİ GÜRPINAR

İKİ HÖDÜĞÜN SEYAHATI

Eserleriyle Türk toplumunu renkli bir tablo gibi sunan Hüseyin Rahmi Gürpınar sadece edebiyat okurunu değil, toplumun sosyal gelişimine kafa yoran herkesi bugün hâlâ aydınlatmaya devam eden bir yazar. Gürpınar, altı hikâyeden oluşan *İki Hödüğün Seyahati'nde*, toplumsal bozuklukları ve batıl inançları mizahi bir dille eleştirerek, okuyucularını "yüksek felsefe"ye ulaştırmaya çalışır. Kültür yozlaşmasını, bilime ve çağa ayak uyduramamayı, hayvanlara yapılan zulümleri ve cahilliğin insanın başına açtığı problemleri hikâyelerinde titizlikle işler. Gürpınar bu eserinde, dönemin İstanbul'unda konuşulan farklı şive ve ağızları büyük bir ustalıkla kullanmanın yanında, kültürel hayatı da tüm yönleriyle yansıtmayı başarır.

ISBN: 978-625-7751-77-3

KAPRA
YAYINCILIK

 /kaprayayinlari
 /kaprayayinlari
 /kaprayayinlari
 /kaprayayinlari

İKİ HÖDÜĞÜN SEYAHATI / Hüseyin Rahmi Gürpınar

GENEL YAYIN YÖNETMENİ

Kadir Yılmaz

YAYIMA HAZIRLAYAN

Berrenur Özdemir

EDİTÖR

Musa Ebrar Çetindil

REDAKSİYON

Zülal Altun

SON OKUMA

Ayla Yılmaz

KAPAK GÖRSELİ

Simon Agopian, *Galata Köprüsünde Hamallar, 1905*

KAPAK TASARIM

FOLX

SAYFA DÜZENİ

Oğuz Yılmaz

BASIM VE CİLT

Repar Dijital Matbaası

BASKI

Eylül 2021 - 1. Basım

ISBN

978-625-7751-77-3

SERTİFİKA NO

40675

Kapra Yayıncılık,
Repar Tasarım
Mathaa ve Reklamcılık
Ticaret Limited Şirketi'nin
tescilli markasıdır.

Mimar Sinan Mah.,
Selami Ali Efendi Cad.,
No: 5
34672 Üsküdar/İstanbul
Tel: 0 (216) 322 4141

© Bu kitabın tüm hakları saklıdır.
Tanıtım amaçlı, kısa alıntılar
dışında metin ya da görseller
yayınevinin izni olmadan hiçbir
yolla çoğaltılamaz.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantev.org>

Hüseyin Rahmi Gürpınar (1864-1944)

Hüseyin Rahmi Gürpınar, 19 Ağustos 1864 tarihinde İstanbul'da dünyaya geldi. Babası hünkâr yaveri Mehmet Sait Paşa'dır. Üç yaşındayken annesinin ölümü üzerine Girit'te bulunan babasının yanına gönderildi. Hüseyin Rahmi, 1887'de *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde yazmaya başladı. Ardından *İkdam* ve *Sabah* gazetelerinde çalıştı. II. Meşrutiyet döneminde otuz ycdi sayı süren *Boşboğaz ile Güllâbi* adlı bir gazete çıkardı. Daha sonra farklı gazetelerde çalışmaya devam etti. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Kütahya milletvekilliği de yapan Hüseyin Rahmi, ömrünün son otuz bir yılını Heybeliada'da geçirdi.

Eserlerinde Anadolu'ya yer vermeyen Hüseyin Rahmi, İstanbul halkının toplumsal ve kültürel yaşantısını, aile hayatını, batıl inançlarını mizah ve hicivle kaleme almıştır. Ahmet Mithat Efendi'nin temsil ettiği edebî geleneği sürdüren Hüseyin Rahmi, natüralist tarza sahip, gerçekçi ve yalın bir dil kullanmayı benimseyen, bundan dolayı halk tarafından sevilen ve çok okunan bir yazar olmuştur.

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın ilk romanı *Şık*'tır. Bu eser, Ahmet Mithat Efendi tarafından çok beğenilince *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde tefrika edilmeye başlanmıştır. Altmışa yakın eseri olan Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın bazı eserleri şunlardır:

ROMANLAR:

Şık (1889), *İffet* (1896), *Mutallâka* (1898), *Mürebbiye* (1899), *Bir Muadele-i Sevda* (1899), *Metres* (1900), *Tesadüf* (1900), *Şipsevdi* (1911), *Nimetsşinas* (1911), *Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç* (1912), *Gulyabani* (1913), *Cadı*

(1912), Sevdâ Peşinde (1912), Hayattan Sayfalar (1919), Hakka Sığındık (1919), Toraman (1919), Son Arzu (1922), Tebessüm-i Elem (1923), Cehennemlik (1924), Efsuncu Baba (1924), Meyhanede Hanımlar (1924), Ben Deli miyim? (1925), Tutuşmuş Gönülleri (1926), Billur Kalp (1926), Evlere Şenlik, Kaynanam Nasıl Kudurdu? (1927), Mezarından Kalkan Şehit (1928), Kokotlar Mektebi (1928), Şeytan İş i (1933), Utanmaz Adam (1934), Eşkiya İ ninde (1935), Kesik Baş (1942), Gönül Bir Yel Değ irmenidir Sevdâ Öğ ütür (1943), Ölüm Bir Kurtuluş mudur? (1954), Dirilen İ skelet (1946), Dünyanın Mihveri Para mı Kadın mı? (1949), Deli Filozof (1964), Kaderin Cilvesi (1964), İnsanlar Maymun muydu? (1968), Can Pazarı (1968), Ölüler Yaşıyorlar mı? (1973), Namuslu Kokotlar (1973)

ÖYKÜLER:

Kadınlar Vaizi (1920), Namusla Açlık Meselesi (1933), Katil Bûse (1933), İ ki Hödüğün Seyahati (1934), Tünelden İlk Çıkış (1934), Gönül Ticareti (1939), Melek Sanmıştım Şeytanı (1943), Eti Senin Kemiğ i Benim (1963)

OYUNLAR:

Hazan Bülbülü (1916), Kadın Erkekleşince (1933), Tokuş an Kafalar (1973), İ ki Damla Yaş (1973), Gülbahar Hanım

TARTIŞMA:

Cadı Çarpıyor (1913), Şekavet-i Edebiye Tartışmaları (1913), Sanat ve Edebiyat (Ölümünden sonra H. A. Önelçin derledi, 1972)

İÇİNDEKİLER

İKİ HÖDÜĞÜN SEYAHATI	7
NASIL ÖLDÜRDÜLER?.....	39
MÜSLÜMAN MAHALLESİNDE BU İŞ OLUR MU?	49
ARZIN YUVARLAKLIĞINA İNANMIYOR	59
BÜYÜKANA.....	65
TÖVBELER TÖVBESİ.....	73

İKİ HÖDÜĞÜN SEYAHATI

Odacının yeğeni İrfan ile kömürcünün biraderi Mahir birbirlerini pek severler. Semtleri Edirnekapı civarındır. Dostlukları iki seneyi aştığı hâlde henüz birbirlerinin ismini doğru söyleyemezler. Mahir ötekine “İfran”, o da ona he harfini açık bir şekilde telaffuz ederek, “Maher” der.

Boş vakitlerini mahalle kahvesinde geçirirler, tavlaya bayılırlar. Fakat zihinleri geri olduğu için uğraşırlar uğraşırlar bir türlü beceremezler. İkisi birbiriyle oynar, bir başkasıyla oynayamazlar. Tavla oyununda bazen aralarında anlaşmazlık çıkar. Mesela:

“İşte bana dört altı geldi. İfran pulunu kaldır işte uram, de hadi kaldır.”

“Oğlan ne diye urisin? Bak hele bi yol parmakla da bak. On sayı lazım ki uresin?”

“İyi ya oğlan bana dört altı geldi. Hepsini toparlarsak yirmi sekiz etme mi? İşte onun on sayısıyla urdum. Artanı da sana bağışladım.”

“Şu tavlayı örgenemedin gitti! Dört altı yirmi sekiz mi eder? Üç altımız eder yirmi, bir de daha yirmi altı...”

“Çok laf istemez. Pulunu urdum kaldır.”

“Beni yanıltmağa uğraşma... Urulmaz!”

“Hele bir bilene danışak da bak.”

Giderler iyi bir tavla bilenden sorarlar. Bunların oyunlarına, hesap aşinalıklarına kahvede gülmedik kimse kalmaz.

İrfan'la Mahir bir gün mahalle kahvesindeyken kahve müşterilerinden yine o semtli bir yorgancı içeri girer. Birkaç gün kadar mahalleden nereye kaybolduğunu yorgancıya sorarlar.

Yorgancı bir kahve ısmarlayıp sigarayı da ağızlığına geçirdikten sonra anlatmaya başlar:

“Bir hane döşemek için birkaç arkadaş Büyükkada'ya gittik. İş bir hafta kadar sürdü, orada kaldık. Şimdiye kadar kısmet olup da nasılsa gidememiştim. Söylerlerdi de inanmazdım! Birader neler gördüm neler! Dille tarif olunmaz, akçeyle meydana gelmez...”

Yorgancı sözü bu zeminden tutturunca, İrfan'la Mahir ağızlarını açıp karşısına oturarak büyük bir dikkatle kulak verirler.

Yorgancı devam eder:

“Öyle köşkler var ki kapılarının önünde mermerden cansız bekçiler duruyor. Arabaları hep fayton. Fakat körük yerine üzerlerinde saçaklı iri şemsiyeler açılı...”

“Ne diyi? Şemsiyeler tekerlekli mi diyi?”

“Di bırak ki anlayak.”

Yorgancı:

“O bahçeler, o kameriyeler, o kuleler, vapur çarkı gibi dönen yel değirmenleri, fıstanlı küçük köşkler...”

İrfan yavaşça arkadaşının kulağına:

“Fıstanlı köçekler mi diyi?”

“Kulağını uzat ki iyi anlıyasın. Ben ne bilem?”

Yorgancı:

“Hele çam ağaçları! Bu bizim civarda yetişen baldıranlardan¹ daha çok, daha sık... Oranın tuhafiyecileri dükkânlarını

¹ Maydanoz cinsinden zehirli bir bitki. (y.h.n)

merkeplerin üzerlerine yükletip sokaklarda dolaşarak mal satıyorlar.”

Yorgancı, işte böyle mübalağalı hem de garip tariflerle uzun uzadıya anlatır.

İrfan’la Mahir dikkatle dinleyip dinleyip bu anlatılanlardan anlayışları nispetinde anlam çıkardıktan sonra bir köşeye çekilip:

“İfran orası nere ki?”

“Ben de bilmiyim? Büyük oda dey!”

“Seninle beraber para koyak da oraya gidek mi?”

“Çok uzak mı? Karadan mı gidiliyi denizden mi?”

“Anlayamadı ki... Hele bir sorak.”

Büyükada’ya nasıl gidileceği hakkında yorgancıdan ayrıntılı malumat aldıktan sonra Mahir fesini çarpıtıp tatlı tatlı ensesini kaşıyarak:

“Oğlan neye gitmek... Gidek! Çok ayla eğlenirik. Feslerimizi birer kalıp ettirek, potinlerimizi yağlatacak... Taranak, kokulanak, bayramlık urubalarımızı² giyek. Boyunluklarımızı takak. Takıştırarak... Dayılarımızın gümüş kösteklerini alıp boyunlarımıza dolayak. Öyle bir vardakosta³ olak ki görenler de diyeler ki odacının yeğeniyle kömürcününki iki okka bir çeki⁴ olmuşlar.”

Gidecekleri pazardan daha bir iki gün evvel bu iki delikanlıda tuvalet⁵ hazırlığı başlar. İşportadan birer lastik yüksek yakalıla kırmızı sarılı ve enseden tokalanır birer boyun bağı alırlar. O suretle takılan kravatın o yakalığa geçi-

2 Giysilerimizi. (y.h.n)

3 Gösterişli. (y.h.n)

4 Söylenenleri yanlış anlayan ve yazarın ‘zihni evvel’ olarak nitenlendirdiği karakter, “Çok güzel ve özenli giyinmiş” anlamında kullanılan “İki dirhem bir çekirdek” deyimini bu şekilde telaffuz etmiştir. (y.h.n)

5 Giyinme, süslenme, yıkanma, tıraş olma, taranma işleri. (y.h.n)

rilmeyeceğini hesaplayamazlar. Basma mintanlarını yıkayıp yakalarının ense tarafına yakalık takmak için birer düğme diktirerek Frenk gömleği hâline getirirler. Kenarları yağlı, tepesi başka, aşağısı başka renk olmuş eski feslerini sıkı sıkıya kalıba vurdururlar. Başlama üstüne başlama vurula vurula altları ikiye parmak kalınlık peyda etmiş potinlerini lostra değil âdeta kalafat ettirircesine deliklerini deşiklerini kapatarak parlattırırlar.

Cumartesi akşamı Yeni Cami avlusundaki seyyar berberlere saç kestirip tıraş olurlar. Saçlarına tarçın lavantasını, bıyıklarına kalemisk yağını fazla sürmesi için berbere her zamanki fiyattan birer kuruş fazla verirler.

Pazar sabahı seher vaktinde kalkarlar. İrfan odacı amcanın kalem efendilerinin birinden yeğenine bayramlık olmak için ricayla almış olduğu etekleri, kolları uzun soluk redingotu giyer. Mahir de bitpazarından alınmış ceketiyle süslenir. Yakalıkları arkadan mintanların düğmelerine geçirirler fakat enseden bağlanan boyun bağlarını bir türlü o iki kat yakalığın ortasına geçirip tokalayamazlar. Mahir der ki:

“Oğlan, ortalık aydın oldu, panpur⁶ kaçacak. Bunu bağlamıyacak mıyız ki?”

“Ziyade süslü olmak istemiy misin?”

“İstiyim.”

“Bak boyunluk ipekli... Niçin yarısı içeride kala da gözükmeye? Bunun yularını boyunluğun üzerinden dolayıp bağ idelim.”

“He iyi dedin İfran, bazan çok akıllısın.”

Bunu uygun bulmaları üzerine kravatların bağını yakalığın üzerinden geçirerek arkadan tokalarlar. Daha ortalık alaca karanlıkken jimnastik adım inerler. Rast geldiklerine:

⁶ Vapur. (y.h.n)

“Bizim panpur nerede duriyi ki? Kaçta gidiyi ki, hemşeri?”

“Nereye gideceksiniz?”

Birbirlerine bakışarak:

“İfran orası nere idi ki?”

“Gidiyik ama nerede olduğunu biz de bilmiyik.”

Bunlarla muhatap olanlar gülerek birbirlerine:

“Baksanıza şunlara! Amma zihni evvel şeyler ha. Tuvaleti uydurmuşlar fakat yerin ismini unutmuşlar. Oğlum siz mahallenize dönünüz de nereye gideceğinizi öğrenip sonra buraya geliniz.”

“İfran baksana şu adam bize akıl örgedi. Bundan mahalle-ye dönecekmişiz de...”

“Haydi, işine haydi işine; bizim aklımız bize yeter de arta bile kalır.”

Köprüye yürürler. Köprü memuruna:

“Bizim panpur hangisi ki?”

“Vay yosmalarım, Allah’a emanet ne tarafa?”

“Ne tarafa olduğunu hatırlasak sana ne soralım?”

Köprü memuru diğer arkadaşlarına işaret ederek:

“İki şık gidiyor, gördünüz mü? Ne tarafa olduğunu hatırlayabilirlerse bir tarafa gideceklermiş. Bunlar Göksuda veya Mamada⁷ orta oyununa çıkmağa gidiyorlar zannederim fakat acele edip oyun elbiselerini erken giyinmişler. Baksana kravatların bağları yakalıkların üzerinden dolanmış. Oyunda ne rolüne çıkacaklar acaba?”

“Mirasyedi’ye.”

⁷ İstanbul’da Göztepe ile Merdivenköy arasındaki eski mesire alanına verilen isim. (y.h.n)

“Hayır, Külhani’ye.”

“Bilemediniz, bunlar natürel rolleri olan aptaldan başka bir şeye çıkamazlar.”

İki arkadaş bu sözlere kulak verdikten sonra:

İrfan:

“Maher bu herifler bize laf atıy... Ne diyi, anlami mi-sen?”

Mahir:

“Mirasyedi diyi.”

İrfan:

“Mirası kim yedi ki?”

Mahir:

“Ben ne bilem? Bakiyi ki giyimli kuşamlı, kıyafetli şanlılık. Bizi mirasyedi saniyi. Acele giyinmişler de oyuna gi-diylers diyi.”

İrfan:

“İlin aptalını bırak ki söylensin.”

Mahir:

“Bir şey dediğimiz yok a varsın dırlansın.”

Köprüyü yürüdükten sonra Mahir:

“İfran biz nereye gidiyik böyle? Bir yol bilene danışsak olma mı? Na şu efendiye sorak. Efendi, biz dayılarımızdan izin aldık da gezmeye gidiik. Hangi panpura binelim ki bizi ta oraya ilete.”

Yolcu efendi şaşırarak:

“Nereye gidiyorsunuz?”

İrfan:

“Yorgancı Sadık Ağa’nın vardığı yere.”

Yolcu:

“Neresi orası?”

İrfan:

“Maher hele bir yol söyle neresi ki ora?”

Mahir hatırlanması gayet zor bir şey bulmaya uğraştığını gösterir bir yüz buruşturmasıyla ensesini kaşıyıp:

“Büyük odaya.”

O zat gülerek:

“Hangi büyük odaya?”

İrfan:

“Canım köçekler oynamiy mi, tekerlekli fırıldaklar dönmeyi mi, kapılarında cansız bekçiler dikilmey mi?”

O zat:

“Bu dedikleriniz burada, bizim memlekette mi?”

Mahir:

“Anadolu da bizim memlekette değil a. Ahan buradır sizin memlekette.”

O zat:

“Acayip, cansız bekçi olur mu?”

İrfan:

“Biz ne bilek ki ola mı olmaya mı? Ahan biz de görmeğe gidiyik.”

O zat:

“Büyük odada cansız bekçi! Bir yanlışlık var. Size bilmece söylemiş olmasınlar? Ay, ay dur. Büyükada olmasın.”

Mahir:

“Aman efendi, ağzını öpek. İşte ora... Di hele, bi yol daha di ki biz de örgenek.”

O zat:

“Büyükada...”

O zatın tarifi üzerine bin müşkülâtla Büyükada’ya bilet alıp vapurlara girerler. Birinci mevkide baş sedire kurulurlar. Bunların şıklıklarındaki garabete manidar birer nazar fırlatmadık yolcu kalmaz. Toy ve saflıklarıyla beraber bu alaycı bakışları hissederek sıkılırlar. Nihayet mevki memuru gelerek:

“Haydi aşağı. Burası birinci mevkidir.”

İrfan Mahir’e hitaben:

“Bu da ne diyi?”

Mahir:

“Burası menfidir.⁸ Haydi, aşağı diyi.”

İrfan hiddetle:

“İttiği lafa bak. Neden menfi olarak? Biz Büyükada’ya gidiyik. (Biletleri göstererek) İşte yolluk için mukavvaları aldık. Daha ne istiyin?”

Memur:

“Hemşehri burada oturursanız fazla para verirsiniz.”

Fazla para vermeye bir türlü razı olamayıp aşağı inerler. Mahir usulca İrfan’ın kulağına:

“Az kaldı ki herif bizi menfi idiydi.”

İrfan:

⁸ Yasaktır. (y.h.n)

“Ne ise geçti. Sus ki kimse duymaya...”

İkinci mevki yolcuları arasında birer yer bulup otururlar. Vapur Fenerbahçe açıklarına doğru yollanır. İrfan denizin gengişliğine doğru bakınıp:

“Biz gidiyik amma memlekete mi gidiyik! Nereye gidiyik? Bir yanlış iş etmeyek. Şehirden uzaklanıyık.”

Mahir:

“Benim içim geçiyi... Açlığım geldi.”

İrfan:

“Naha bak! Herif tepsinin içinde bir şey satıy. Kurabye ispanya diyi. Birer kalıp ispanya yisek olma mı, behalı mı acap?”

Birer pandispanya⁹ yerler, hoşlarına gider. Birer daha alırlar. Vapur açıldıkça güya dönüşü müşkül meçhul bir semte gidiyorlarmış gibi kalplerine bir nevi korku arız olur. İstanbul’dan bu uzaklaşmaları kendilerini neticesi şüpheli bir seyahate düşürecekmiş gibi bir telaşla yanlarındaki kimselerden bir açıklama bulmaya kalkışırlar. Pek az Türkçe bilir bir Rum’a hitaben Mahir:

“Hemşehri sen nereye gidiysin?”

“Ben Antigoni¹⁰ gidecek.”

Her ikisi birden büyük bir şaşkınlıkla:

“Ne dedin? Hele bir yol daha mırıldaki anlayak.”

Rum:

“Kim mırıldayacak. Ben kedi değil. Sen bilmezsin Türkçe laf, nasıl söyleyecek?”

İrfan şaşırarak:

⁹ Un, şeker ve yumurtayla yapılan bir çeşit yumuşak pasta. (y.h.n)

¹⁰ Antigoni: Burgazada. (y.h.n)

“Bu adam Türkçe bilmeyi de kızıyor.”

Rum:

“Sen bilirsın çok Türkçe güzel ben bilmeyecek.”

Mahir:

“Hemşehri kızma. Biz sana soruyık ki nereye gidisin?”

Rum:

“Ben Antigoni’de gidiyorum.”

İrfan telaşla:

“Artık köyüne mi gidi?”

Mahir hayretle:

“Bir halt idi ama anlamıyım! Bizim gibi güzel layıkli Türkçe bilmeli ki anlaşak. Hemşeri hele bir yol daha di ‘Artık köyü’ neresi ki?”

Rum:

“Ki Antigoni... Oradaki nerede bu olmuş, yine orada duruyor.”

İki arkadaş ümitsizce birbirine:

“Biz yanlış panpura bindik. Yorgancı bize hiç ‘Artık köyü’ lafı etmedi. Bu panpur bizi sakın Karadeniz’e götürmeye? Biz büyük odaya dirken Samsun’a ulaşmıyık? Acele ettik. İşte böyle karışıklığa uğradık... Bu herif de laf anlamıyık ki. İşte sucu geliyik hele bir danışak. Sucu buraya baksana! Sana laf diyik. Bu panpur Karadeniz’e mi gidi? Biz yanlış bindik.”

Sucu elinden bardak tepsisini yere bırakarak iki böğrünü tutup güle güle:

“Ah Matofeo? Ne adamlar da var. Cenabınız¹¹ Karadeniz’e gidecektiniz? Yanlışlık oldu?”

¹¹ Saygı ifade etmek için kullanılan söz. (y.h.n)

İki arkadaş büyük bir telaşla:

“Yanlış, öyle mi? Öyleyse kaptana söyleyeyim de bizi şuraya bir yere çıkara!”

Sucu:

“Nereye çıkaracak? Böyle iş olur mu hiç? Bu vapur, değil pazar kayık ki müşteri nerede istiyor orada yaşayacak. Durunuz bir parça şimdi vapur Kınalıada’ya yaşayacak. Çıkarırsınız orada, hani yukarıdan gelecek bir vapur, binersiniz gidersiniz İstanbul’da...”

İrfan:

“Panpur şimdi kınalı ata yaşadıktan sonra mı Samsun’a varacak?”

Sucu:

“Yok bre kaymeni... Samsun gitmez bu vapur. Ne laf eder bu adam? Siz kaç para bilet aldınız?”

İrfan:

“(Mahir’den sorarak) O kalın kâğıt parçaları kaçta aldık ki, üçlüğe mi, yüzlüğe mi?”

Mahir:

“Alan sen. Bana ne soriyin? Hele çıkar keseyi, kaç paramız kaldı sayak da verdiğimiz anlaşılabilir...”

Bu konuşmalara karşıdan kulak misafiri olan Yahudi yanındaki Ermeni’ye:

“İşidiyorsun Ermeni arkadaş? Ne antika yolcular da var? Biletin adını bilmiyor vapura binmiş gidiyor. Kaç para verdi, yuzluk mu uçluk mu kim bilecek? Tiyatroya gitmek lüzumu su yok. Dikkat olunursa bu kalabalıkların içinde ne komediya oynuyor!”

Ermeni yolcu:

“He... Dikkatinde olmuşum. Kıyak akıllı şeylerdir. Bilete yüzer para vermişler. Vapur Samsun’a gitmesin deyi kalplerine korku düşmüş.”

Yahudi:

“Ey divane oğlusu divaneleri! Birer yüzlük daha verseler Odessa’ya kadar gidecekler.”

Ermeni:

“Zo... Yahudi patırdı etme, bize bakorlar. Agnarlarsa ki, mehtap ediyoruz deyi. Korkarım ki bir hır çıkarırlar. Gözlerinin bakışını begenemeyorum. Ne bilirsin? Belki tımarhane kaçkınlardır. Yakalıklara, kravatlara, feslerin kalıplarına bak. Hediyeelik şeylerdir. On para versen belki üstüne kalır, altından çıkamazsın sonra.”

Yahudi:

“Ağzını bozma haydi. Altını üstünü ne karıştırırsın?”

İrfan, sucuya Yahudi’yi göstererek:

“O çiftit bize mi laf ediyi? Eğinli yumruğu yemiş mi ki hiç? Hele bir yol sor.”

Yahudi:

“(Bu nezaketsiz soruyu işiterek) Yok hemşeri yok... Karım tok. Biz Odessa’ya mal gönderdik de ona laf ediyoruz. Sen işine bak.”

Ermeni:

“O ki yumruk lafı edorsa adalet, eşitlik var oldğunu agnatsana.”

Yahudi:

“Bunlara anlatacağım? Ben diyeceğim bir adalet, o bana indirecek üç yumruk. Ben diyeceğim bir eşitlik, onlar atacak iki tepme. Ben onlara anlatacağım laflan, onlar bana ders verecekler ellen, ayaklan.”

Sucu, İrfan'a hitapla:

“Yahudi size laf söylemedi. O başka ticaret lakırdısı ediyor. Şimdi siz çıkacaksınız Kınalıada, yukarıdan hani Kartal'dan geliyor bir vapur. Uğrayacak Kınalı, bineceksiniz gideceksiniz İstanbul'da... Sonra nereye canınız istiyor orada gideceksiniz.”

İrfan:

“Kınalı ata nerede bineceyik ki?”

Sucu:

“Simdi, simdi! Vapur orada gidecek, ben size haber vereceğim.”

Mahir, İrfan'ın kulağına:

“Kınalı ata kaç paraya binilir sorsana ki? Ya çok pahalı ise?”

İrfan, sucuya:

“Kınalı ata kaç bindiriler?”

Sucu:

“Korkma, çok para değil.”

Mahir telaşla:

“Ya bu kınalı at çok çifteli ise? Bizi üzerinden atarsa?”

Sucu yan gözle Yahudi'ye, Ermeni'ye bakar.

Yahudi yavaşça:

“Bu mirasyedi müşteriler Kınalı'da merkebe mi binecekler?”

“Ne edeceklerini kendileri de biliyorlar acap?”

Vapur Kınalı'ya yanaşır. Bütün müşterilerin meraklı gözleri üzerlerinde olduğu hâlde Mahir'le İrfan Kınalı'ya

ıkarlar. Bin türlü m ş k latla meramlarını anlatabilirler. Kınalı'daki bileti bunların Büyükada'ya gezmeye gitmek niyetindeyken bir yanlış anlamadan dolayı hatayla oraya çıkmış olduklarını anlar. Tekrar Büyükada'ya gitmeleri için bir sandal tutar ve sandalcıya:

“Bu mirasyedi m ş terilere güzel dikkat et, rahatsız olmasınlar,” tembihinde bulunur.

Denize biraz açıldıktan sonra sandalcı bu iki arkadaşın acayip sözlerinden ne mal olduklarını anlar. Büyükada'ya kadar kürek çekmeyi lüzumsuz görerek:

“İşte Büyükada burasıdır,” diye m ş terileri Heybeli'ye çıkarır ve iskele civarında dolaşan Tellal Yanko'ya Rumca lisanla:

“Kıyafetlerine bakma, cepleri para dolu. Eėlenmeėe ıkmışlar. Dostsun, bari sana kısmet olsun. Dolaştırıver,” tavsiyesinde bulunur.

Mahir'le İrfan bu dostane tavsiyenin asla farkında olmadıkları hâlde karşılarına birdenbire bir herif çıkıp da eski ceketinin  n n  saygıyla kavuşturarak ancak komedilerde görülecek gülünç bir vaziyetle eğilip bir sıraya birkaç kere selamlama yaptıktan sonra:

“Efendim, Tellal Yanko kulunuz. Arzularınızı yerine getirmeye hazırdır. Ne emir buyruluyor?”

Nazik ne bir soru sorulunca, zaten hiç tanımadıkları bir insan kalabalığı içine çıkmış olmalarından dolayı çehrelerine garibane birer alıklık gelen İrfan'la Mahir büsbütün alıklaşarak ne düşüneceklerini ne diyeceklerini büsbütün şaşırlar.

Yanko yakaladığı iki avı diğer tellallara kaptırmamak telaşıyla:

“Buyurunuz, efendim. Zannederim ki bugün kulunuzdan çok memnun kalacaksınız.”

Bunları caddeye doğru yürütür. Zavallı mirasyediler sonunun neye çıkacağını bilemedikleri bu teklife karşı manyetizmaya tutulmuş gibi gayri iradi bir şekilde tutkunlukla yürürler. Caddeye çıkınca Yanko, faytonların birine işaret eder. Araba gırl gırl gelir, önlerinde durur. Yanko evvela İrfan'ın, sonra Mahir'in büyük bir nezaketle kollarından tutarak yan yana faytona bindirir. Kendi de karşılarına oturur. Arabacıya:

“Çam Liman...” emrini fırlatır. Bir kırbaç şaklar. Araba cakayla yola düzülür.

Bütün ömürlerinde bu kadar büyük bir ikram ve ağır lanma görmemiş, böyle gösterişli bir gezintiye çıkmamış bulunan bu sahte mirasyedilerin çehrelerini öyle ahmakça bir tebessüm, öyle delice bir şaşkınlık istila eder ki nereye geldiklerinin sebebini kendileri de bilmedikleri hâlde gözleri âdeta acayip bir gurur, süzgün birer sevinçle küçülür, küçülür... İki de son derece memnuniyetten âdeta sarhoş olurlar. Bunun neticesi neye çıkarsa çıksın... Sonunda ölüm yok ya? O günkü talihlerinin bu umulmadık lütfundan yararlanmak isterler. Araba galdır gıldır Livadya Caddesi'ni tutturur.

Bir yere gidiyorlar ama nereye? Mahir'le İrfan bunun her hâlde bir zevk ve safa yeri olduğunu tellalın hemen her laf başında çağırdığı “patı”lardan anlarlar.

Halki Palas'ı geçerler. Tur yoluna girerler. Rastladıkları tabii manzaraların bir de şairane tarafı olduğunu hiç ömründe akıllarına getirmemiş bu iki mirasyedi denizleri, çamları, o geniş ufukları gördükçe sebebini anlayamadıkları hâlde bir ferahlık hissederler. Arabanın içinde kalkıp oynamak, memleket türkülerini bağıra bağıra söylemek hevesine düşerler fakat yolda arada bir rast geldikleri insanlardan, karşılarında oturan tellaldan sıkılırlar.

İrfan etrafına bakınıp alık alık sırıtarak ikide birde Mahir'in kulağına eğilip yavaşça:

“Zıplaysım geli.”

“Benim de içim istiye ki bağırarım.”

Araba Çam Limanı’na gelir. İki gazinodan birden, müşteri çekmek için çığırtkanlık eden laternalar¹² dangırdamaya başlar.

Tellalın işareti üzerine araba eski gazinonun önünde durur. Müşteriler inerler. Gazino bahçesinin hususi gibi olan bölmeli kısmına girerler. Garson gelir, karşlarına dikilir. Tellal sorar:

“Ne emir buyrulur?”

Mirasyediler bu suale verilecek cevabı belirlemek için birbirlerinin yüzüne bakarlar. Her oturuşta yarımşar okka ekmek öğütmeye alışkın o midelere vapurda yedikleri ikişer pandispanya vız gelmiştir. Denizin saf havasının tesiriyle şiddetli bir açlık hisseden iki arkadaş birbirinin yüzüne bakışarak kendi zevklerine yemeklerden bir şey seçmeyi düşünürler. Nihayet Mahir der ki:

“Bolca işkembe çorbasıyla birer baş olsa...”

İrfan hemen itiraz ederek:

“Yoğurtlu kebab daha iyi olmaz mı?”

İstenen yemeklere biraz şaşalamakla beraber:

“Efendim burada baş, işkembe çorba bulunmaz. Yemekten önce bir iki kadeh düziko,¹³ mastika,¹⁴ nasıl isterseniz... Böyle bir şey almak istemez misiniz?”

Bu suale karşı bizim mirasyediler âdeta alıklaşarak birbirinin yüzüne bakakalırlar. Mahir yavaşça İrfan’ın kulağına:

“Ne deyi ki bu herif?”

“Mastiha deyi. Hani oğlan, dayımız bizi geçende orada iş görek diyi bir düğüne götürmedi midi? Efendiler beyaz bir

12 Bir kolun çevrilmesi suretiyle çeşitli havalara çalan, org türünden, sandık biçiminde, sırtta taşınır seyyar çalgı. (y.h.n)

13 Anasonsuz rakı. (y.h.n)

14 Sakız rakısı. (y.h.n)

su içip de türkü çağırmidiler mi? Ahan son birbiriyle kavğa etmediler midî? Sirkeci taraflarında herifler içip içip çıldırmiler mi? İşte bu adam isti ki biz de ondan içek.”

“Mastihayı anladih a, bir laf daha ediyi, o ne ki?”

Tellala hitaben:

“Mastihayı bilyik. Bir şey daha mırıldandın, o ne ola ki?”

Tellal:

“Düziko.”

Mahir:

“O iyi bir şey mi ki?”

Tellal:

“Burada var bir düziko, meshur! Sade üzümnden yapılmış.”

İrfan:

“Tatlı mı ki?”

Tellal:

“Yok yok, içeride seker yok. Ama var bir güzel koku, göreceksin.”

İrfan’la Mahir, birbirlerine sorar gibi bakıştıktan sonra ikisi birden:

“Ne ola ki? Hele birer içek de görek.”

Garsona emir verilir. Mezelerle donanmış bir tepsi gelir. Bizim iki arkadaşı hayrete düşüren hatta hiddetlendiren şey meze tabaklarının küçüklüğüyle yiyecek namına bunların içine konulan şeylerin azlığı olur. Küçük bir tabak içinde iri taneli fakat üç zeytin... Diğer tabaklarda fasulyelerin adedi bir bakışta sayılabilecek kadar az pilaki... Bir iki tane kırmızı pavurya¹⁵ bacağı, ince dilimlenmiş koyu yeşil şişe turşusu,

¹⁵ Bir cins iri yengeç. (y.h.n)

üç tane yalancı dolma, iki tanecik minimini gümüş balığı tavası, yine öyle bir küçük tabakta muntazam kesilmiş ekmek lokmacıkları.

Mahir, İrfan'ın kulağına eğilerek:

“Bu herif bizimle eğleni mi ki?”

“Ben ne bileem? Bizi nazik şehir uşağı sanı da, kuşlara yem verir gibi ufah tabahlara çimdik çimdik ehme koyi-yi, dört tane fasulye koyi-yi, bir adama birer zeytin koyi-yi. (Tellala hitaben) Arhadaş disene ki bu herif bize bir iki okka ekmek getire. Hep bunları dişlerimizin kovuhlarına koysak yine doldurmaz. Acıhdıh. Biz taze şehirli değilih, Anadolu uşağıyih. Söyle, tencerelerde ne varsa getire, biz acıh. Bu tabahların içindeki şeyleri enfiye deyi burnumuza mı çelkek, nidek?”

Tellal, müşterilerin bu şiddetli iştahlarını yemeklerin sürümü için iyi bir işaret sayarak:

“Efendim, bunlar mezedir, doymak için değil. Birkaç tane attıktan sonra başka yemek bulacağız.”

Açlık bizim yiğitlerin âdeta başlarını döndürüyordu. O, birer ikişer çimdik mezelerin burna çok hoş gelen kokuları artık tahammüle takat bırakmadı. Bu kırıntıların yenmesinin, o kadehlerdeki içkinin içilmesine bağlı olduğunu anladıklarından her ikisi de kadehlere yapıştılar. Yanko da kendininkini aldı. Tellal kadeh tokuşturmak istedi. Mirasyediler bundan bir şey anlayamadıklarından birbirine sordular:

“O ne idi ki öyle? Yumurta mı bu ki tokuşı-yı?”

“Bardahlar sağlam mı işte onu anlamak istiyi.”

Tellal:

“Yok bre, âdet bu. Kadehler birbirine ‘Tirink’ yapacak, böyle daha keyifle kaçacak.”

Üçü de dikerler. İki acemiye bu düzikolar o kadar sert gelir ki ateş yutmuş gibi kıpkırmızı bir çehreyle biri iskemlesinden yere devrilir. Öteki, dolap beygiri gibi orta yerde dolaşmaya başlar. Tellal şaşırır, evvela düşeni yerden kaldırır, sonra kaçanın arkasından koşar.

Yanko:

“Meze yiyiniz, meze!”

Bu teklif mirasyedilere biraz ağız yanmasını unutturur. Ellerini, beş parmaklarını birden kullanarak tabaklara daldırırlar.

Lisanımızdaki sömürmek tabirine tamamıyla bir örnek teşkil edecek şekilde birinci dalıştan sonra tabaklarında bir şey kalmaz. Tellal birer kadeh içkiyle meze ısmarlar.

Ömürleri boyunca ağızlarına hiç içki girmemiş olan İrfan’la Mahir’in, bu kallavi kadehlerin içindekiler iyice başlarını döndürür. Bir nevi neşeyle beraber sersemlikleri artar. Bu ilk ağız yangınının ardından ikinci kadehlere pek rağbet göstermek istemezler ama Yanko’nun ısrarına karşı kesin bir ret cevabını da kendilerince doğru olduğunu düşündükleri nezakete aykırı bulurlar. İkinci kadehler de yuvarlanırlar.

Mirasyedilerin şerefine hiç durmadan kolu dönen akordu bozuk laternanın kullanıla kullanıla aşınmış dişlerinden fışkıran çorbalaşmış, bozuk düzen bir polka, bizim Eğinlilere¹⁶ tangırtıdan başka bir şey duyurmadığı için hafiften memleket havalalarına girişirler. Ulu orta bir makam tutturulup haki ki güfte bulununcaya kadar çekilen “Adam aman”lar, ahlar, vahlar, iniltiye başladı. Üçüncü kadehlerden sonra:

*O kuşa di ötmeye
Yüreğime değmeye*

güftelerine girilip çıkıldı. Ahların “a”ları da uzadıkça uzuyordu. Nihayet ceplerinden çıkardıkları mendillerin birer

¹⁶ Kemaliye, eski adıyla Eğin, Erzincan ilinin dokuz ilçesinden biridir. (y.h.n)

tanisini kuşak gibi sarıp feslerinin üzerine doladılar. Diğer bir mendili de burup burup birer ucundan tuttular. Laternanın çaldığı bozuk maçıçeye,¹⁷ bu Anadolu raksının uygunsuzluğundaki garipliği asla dikkate almaksızın bütün vücutlarıyla sağa sola uzun uzun eğilmeler göstererek sıçramaya başladılar.

Bu hâl, tellal ve garsonlar için hiç ömürlerinde tesadüf etmedikleri nadir bir manzaraydı. Yalnız sıçramıyorlar, “hırpani”ye benzeyen bu havayı gırtlaklarının bütün kuvvetiyle terennüm ediyorlardı.

Merkepçilerden, sandalcılardan, civar bahçıvanlardan, garsonlardan, oradan buradan peyda olan insanlardan oluşan bir seyirci alayı, derhâl gazinonun kara tarafından bir yarım daire oluşturdu.

Laternanın tangirtisi, oynayanları neşeli bağrıışmaları, seyircilerin el şakırtıları Çam Limanı’nı bir panayır yerine çevirdi.

Birkaç kadehten sonra Tellal Yanko da kafayı tuttu. Bu garip müşterilerin kim oldukları hakkında Rumca olan suallere karşı yine Rumca olarak şu cevabı veriyordu:

“Haydi bre, haydi! Bugün bir av yakaladım. Bunları bana Kınalıadalı sandalcı Panayut tavsiye etti, mirasyedi imişler. Para çok, akıl yok. İşte bunlar böyle. Haydi, içiniz, bizim hesabımıza siz de içiniz.”

Bizim mirasyedilerin hesabına derhâl ayakta elden ele kadehler dolmaya başladı. Derhâl bir iki masanın başında içki meclisi kuruldu.

Kıyafetleri zenginliklerini göstermekten pek uzak görünen bu mirasyedilerin hesabına umumi bir içki âlemi başladığı esnada yalnız gazino sahibi paraların ödenmesi hakkında biraz şüpheye düşerek Rumca, Tellal Yanko’ya:

17 1900’lü yıllarda, Brezilya’dan Avrupa’ya geçmiş, bir tür Polanya dansı olan polkaya benzer bir dans çeşidinin müziği. (y.h.n)

“Masraf iki buçuk lira oldu. Şu küçük hesabı görelim, sonra istediğiniz kadar yine içiniz,” ihtarında bulundu.

Bizim İrfan ile Mahir’in mali kuvvetlerinden hiç bahsetmedik. Bunların ceplerinde birer lira kadar paraları vardı. Günlük yirmi kuruşu geçmeyen tutumlu harcamalarına nispeten bu para kendi nazarlarında hemen hemen dünyayı baştan başa dolaşmaya yetebilecek kadar önemli bir meblağdı. Bu paradan başka yalnız İrfan’ın cebinde, çantasının en derin bir köşesine gömülü bir hazine vardı: Bir İngiliz lirası... Bunu âdeta taparcasına bir hisle oraya gizlemişti. Arada sırada تنها, çok gizli yere çekilir, çantanın ufak gözünü açar, mini mini bir bez düğümü çıkarır, bu bezi çözer, evvela cigara kâğıdına, sonra da gazete parçasına sarılı olan bu İngiliz lirasını, sabunla yıkanmış, ovulmuş, belki çok defa yalanmış, tadına bakılmaya uğraşılmış bu İngiliz lirasını o iki kılıfından ayırdıktan sonra hasretle ziyaret ederdi. Eliyle sıkıca tuttuğunda liranın ağırlığından, kıymetinden bir şey eksilecekmiş gibi âdeta çekinerek bu ecnebi parasını incitmeksizin evirir çevirir, yüzüne bakarak onun sahip olduğu kuvvete hayran olurdu. Böyle dakikalar geçirir, sonra aynı itinayla sarıp sarmalayıp yine onu yerine koyar, cebine indirirdi. Düşmemesi için cebinin üstünden birkaç defa yoklar, bastırırdı.

İşte İrfan’ın cebinde bu kadar seçkin, bu kadar kıymetli bir lira vardı. Bunun varlığından Mahir de haberdardı. Böyle bir hazineye malik olmak için Mahir yetmiş kuruşa kadar para biriktirmiş, nasılsa üst tarafını bir türlü getirememişti. Arkadaşının تنها, gizli yerlerde lirasını çıkarıp gizli gizli taparcasına sevdiğini bildiğinden zavallı Mahir bazen:

“Haydi, İrfan İngiliz’i çıkar ki beraber görek, beraber sevek, ohşayak olma mı?” istirhamlarında bulunur, her ikisi de cihan nazarında gizli bir iş görmeye hazırlananların endişeli itinalarıyla bir köşeye, bir bucağa çekilirler, İngiliz lirasını hürmetle ellerine alarak seyredерlerdi.

İşte her ikisinin de bu kadar sevdikleri ve âdeta tapındıkları bir İngiliz liraları vardı. Bizim mirasyedilerin mali hâlleri bu merkezdeydi. Gazinocunun ihtarı üzerine artık bu paralı müşterileri sızdırmak zamanının tam kıvama gelmiş olduğu na hükmeden Yanko, İrfan'ın kulağına eğilerek:

“Beyefendi, gazinocu para istiyor. Versek de sonra yemek ısmarlasak.”

İrfan sağa sola lüzumsuz yere sallanarak süzük bir bakışla:

“Ne istiyi?”

“Para.”

“Acelesi ne ki? Patli mi? Böyle aç karnına para verilir mi ki? Bize ne yedirdi ki ne istiyi?”

Mahir, yayık bir ağızla:

“İfran, vir gitsün, ne olacak ki? Bak, yigirmi mi idiyi, otuz kuruş mı?”

“Ne ittiğini bildiğim yoh a. Üç zeytuna yirmi kuruş verilir mi ki? Bu bolluğu nerede buldun? Bâb-ı Âliye’de beş kuruşluh piyazla ciğer kebabı yiseh eşek gibi toyarıh. Bu acı suyu içdih, büsbütün açlığım geldi.”

İrfan tellala:

“Kaç para vireceyih?”

“İki buçuk lira, beş kuruş.”

Mahir, İrfan’a:

“Ne diyi?”

“İki ile buçuk diyi.”

“Bizimle şahe idiyi. İki buçuk liralık yemah kim yidi? Bir de üzerine beş kuruş ilave idiyi.”

“Aklımız üzerimizden gitti mi, kaldı mı? Kalmadı mı diye bizi deniyi.”

“Aklımız üzerimizden neye gide? (Tellala hitaben), Bak-sana arhadaş, iki buçuk kuruş ne yedik ki?”

Tellal bu şakaya gülerek:

“Yok, gurus, lira!”

Tellalın bu şakası bizim mirasyedilere o kadar tatsız, o kadar heyecanlı geldi ki, şaka olduğundan henüz şüphe etmedikleri hâlde bu söze karşı biraz benizleri attı. Biraz ayılır gibi oldular. Bu, haddi geçen akılsızca latifenin tekrar edilmesine meydan vermemek üzere İrfan, tellala:

“İkiyi kaldır, ahan bir elli kuruş toka edek.”

Bu sefer ayılmak nöbeti tellala gelerek:

“Yok, bre kaymeni, sen ne söylüyor? Anlamıyorum? Yarım lira kime verecek? Garsona bahşiş verecek?”

İrfan gözünün birini büyütüp ötekini küçülterek yarı belinden yukarı vücudunu çarpıtır. Âdeta kavgaya hazırlanan bir horoz vaziyeti alır. Boynunu uzatarak başını tellalın yüzüne yaklaştırıp hasmının göz bebeklerine bakarak:

“Yarım liralık bahşışı kime vererek ki? Biz Bâb-ı Âliye’de efendilerin bir ay işlerini göreyik de yine bir yüzlük bahşiş almıyah.”

Tellal mirasyedileri kendilerine takdim eden Kınalıadalı sandalcı dostunun latifesini biraz anlar gibi sorar:

“Siz mirasyedi değil? Bâb-ı Âliye’de hizmetçi?”

Mahir söze atılarak:

“Neye hizmetçi olah? Biz odacı amcamızın yegeniyih.”

Yanko’nun ayakları suya erer. Etrafta bizim mirasyedilerin hesabına devam eden içki ziyafetini sona erdirmek için Rumca birkaç söz fırlatır. Bu parasız mirasyedileri yakından incelemek merakıyla kalabalık etraflarına toplanır. Bu yağlı fesli beylerin aleyhinde alay edilmeler başlar. İşin başka bir

renk almaya başladığını görünce İrfan'la Mahir, aralarında müzakereye girişirler:

“Beş kuruş daha vererek de laf bite, olma mı?”

“Divanelenme, İrfan! Ekmeğin okkası kaç kuruşa ki? Biz burada lokmasını bir kuruşa mı yiyek?”

“Pazarlıksız yidih, işte böyle olur.”

“Oğlan, biz ekmeği İstanbul'da pazarlıkla mı yeyik?”

“Bura İstanbul mu ki? Sulah yerin ortası. Bize yorgancı burayı böyle mi tarif etti? Ekmeğin okkası burada kırk kuruşa olduğunu bize niçin diledi? Hanya fistanlı bostanlar, kapıların önünde cansız çılba bekçiler nerde?”

Uzak masaların birinde oturan mektep hocalarından İngiliz Mister “Klaksın”, anlayamadığı bir lisanla cereyan eden bu gürültüyü karşıdan seyrediyor ve neticenin nahoş bir vadiye doğru yöneldiği de dikkatinden kaçmıyordu.

Müşterilerle tellal ve gazinocu arasındaki bu hesap meselesi büyüdü. İşin ciddiyetini gören İrfan'la Mahir evvela yarım lirayı, sonra kendi anlayışlarına göre ona zammı lazım gelen beş kuruşu vermeye razı oldular fakat iş bununla bitmiyordu. Bin türlü bağırma, çağırma ve küfürden sonra borcun gerçek miktarının iki buçuk lira olduğu müşterilere açıkça bildirildi. Asıl polkanın¹⁸ âlâsı ondan sonra başladı. İki buçuk lira sözünü tekrar ede ede İrfan'la Mahir, kuyu kovası gibi biri inip biri çıkarak sıcıyorlardı. Buna bir de araba parası ilave edildi. Borç miktarı dört liraya ulaştı. Bu borcu ödeyemedikleri hâlde kendileri için verilecek cezanın neden ibaret olabileceğini Yanko'dan sordular. Kendilerinin polise, karakola teslim edilecekleri bildirildi.

Bu saf delikanlılar polis, jandarma, zaptiye, hükûmet sözlerinden o kadar korkarlardı ki gezintinin sonunun böyle polise ve karakola çıktığını görünce Mahir dedi ki:

¹⁸ On dokuzuncu yüzyıl ortalarında bütün Avrupa'ya yayılan bir Polonya Dansı. (y.h.n)

“İşidi misin? Karahol deydi. Paramıza kıyak da amcamızın namusunu kötülemiyek olma mı?”

“Oğlan, hangi paramıza kıyak?”

“İngiliz’i parçalayah, olma mı?”

“Divaneliğin lüzumu yoh. İngiliz’i neye parçalayah?”

“Onu paralamayınca bozukluğu nereden bulah?”

Maksat İrfan’ın cebindeki malum İngiliz lirasını bozdurmak fakat kullanılan sözlerin birçoğuna yabancılıklarından, bozdurmak yerine “parçalamak” mastarını kullanınca bu karışıklı konuşmalara kulak misafiri olan tellalın gözleri dikkati açılır. Rumca garsonlara der ki:

“Bu hışırılar üçer kadehle sarhoş oldular. Şimdi de başımıza bir cinayet çıkarmayı konuşuyorlar.”

Garson:

“Cinayet mi?”

Tellal:

“Evet.”

Garson:

“Kimi öldürecekler?”

Tellal:

“İngiliz’i.”

Garson:

“Niçin?”

Tellal:

“Parası çok olduğu için. Yahut burada en zengin onu adettikleri için. Haydi, git ustana haber ver.”

Garson gider, ustasıyla birlikte gelir. Gazinonun patronu telaştan âdeta gözleri büyümüş, yüreği çarpar bir hâlde tellal-dan Rumca sorar:

“Bu ne rezalet! Yediler, içtiler para vermediler. Şimdi de bir cinayet mi tasavvur ediyorlar?”

Tellal:

“Dur, telaş etme. Bir yanlışlık olmasın, işte konuşuyorlar. İkimiz de dinleyelim fakat çaktırmadan, onların sözlerine hiç dikkat etmiyormuş gibi kayıtsız bir tavır göstererek dinleyelim.”

Gazinocu:

“Peki, seninle konuşuyorum ama kulağım onlarda.”

İrfan’la Mahir karşılıklı konuşmalarına devam ederler. Mahir’in bu teklifi İrfan’ın çok canını sıktığı için der ki:

“Ulan Maher, yere batasın! Bulun bulun da İngiliz’i mi bulun? Gözün çıha!”

Mahir, etrafa gizlice bir göz gezdirerek:

“İngiliz’i parçalamadıhlayın olmaz. Onu paralayah ki bu iş bite...”

“Olan, nerede paralayah?”

“Ahan burada!”

İrfan, Mahir’in kulağına iyice eğilerek, tellalla gazinocunun işitemeyeceği surette yavaş:

“Onu burada parçalayacak para bulunur mu ki?”

“Neye bulunmaya, oğlan.”

Bu fısıltı dinleyenleri büsbütün meraka düşürerek:

Tellal:

“İşittin?”

Gazinocu:

“İşittim ama bu katillerin zavallı Mister’in üzerine hücum etmelerine kadar bekleyecek miyiz? Zabıtaya haber göndereyim, İngiliz’e de durumu anlatalım.”

Garsonun biri zabıtaya koşar. Diğer de bu tasarlanan cinayeti İngiliz’e ihbara gider.

Mister Klaksın, bir kelime Türkçe bilmediği için garsonun o kuvvetsiz Türkçesinden, devamında Rumcasından hiçbir şey anlayamaz. Garson derdini anlatmakta nihayet çaresiz kalarak pandomime başlar. Eliyle mirasyedileri gösterip sonra bir revolver¹⁹ işareti yaparak, “Puvvvv,” diye İngiliz’in suratına patlatır.

Mister, garsonun bu hareketini evvela lüzumsuz bir la-tifeye yorarak hafif bir iki tebessüm gösterir. Fakat garson hakikati anlatmakta başarılı olamadığını görünce bu defa hayali revolveri bir kamaya çevirerek eline pala şekli verip İngiliz’in göğsüne batırır gibi bir iki saldırınca, bu küstahlığa karşı Mister biraz hiddetlenerek, garsonu karşısından defetmek için eliyle “git” işareti yapar.

Garson revolverden, paladan, kamadan sonra maksadını kolayca anlatabilmek için taklidi yapılacak katil aletlerinden daha ne kaldığını düşünerek nihayet İngiliz’i boğacakmış gibi boğazına doğru saldırır. Mister, garsonu çıldırdı zannederek ayağa kalkar.

Buradaki pandomim bu şekilde devam etmekteyken diğer yanda İrfan’la Mahir de işi azıtırılar. İngiliz lirasını bozdurup şu beladan kurtulmak için zavallı Mahir bütün düzgün cümlelerini sarf eder. İrfan oralara yanaşmak istemez. Söz aza aza nihayet iki arkadaş birbirinin yakasından tutup sarhoşluk tesiriyle birbirlerini tartaklamaya başlarlar. Gözler büyür, burunlarından soluyarak:

19 Fişek koymaya yarayan bölümü silindirik biçiminde ve namlu gerisinde olan, tek parçadan oluşmuş, altı tane fişek alan tabanca. (y.h.n.)

“Paralayah!”

“Paralamayah!” gibi garip sözleri aralarında birkaç defa tekrar edilip durur. Dinleyenler bu mücadeleyi hayretle seyrederler ve işin aslından bir şey anlamazlar.

Beri taraftan da İngiliz, artık soğukkanlılığını muhafaza edemeyerek garsonun yakasına yapışır. Her ikisi de sarf ettikleri sözlerin bir kelimesini bile anlamadan birbirlerine pek çok şey söylerler. Bu esnada polis komiseriyle jandarmalar yetişirler. Artık mirasyediler arasında mücadele pek kızışmış; İrfan, Mahir’i yere yatırmış bulunur.

Komiser:

“Paralayah!”

“Paralamayah!” sözlerinden başka ağızlarından bir şey çıkmayan bu garip kavgacıları birbirinden ayırtarak sorar:

“Arkadaş, kimi paralayacaksınız?”

Mahir:

“İngiliz’i.”

Komiser:

“Niçin?”

İrfan:

“Öyle ya, niçin paralayah? Yazıh değil mi ki? Amucam duyan da bize ne dir?”

Komiser:

“İngiliz size ne yaptı?”

İrfan:

“Hiç, kuzu gibi oturiyi yerinde. Her gün suratını öperih, onu paraladıhlayin kimi seveceğiz ki?”

Komiser hayret içinde kalır. Gazinocuya hitaben:

“Bunlar hangi İngiliz’i paralayacaklar?”

Gazinocu Mister Klaksın’ı göstererek:

“İşte bunu, bizim Mister’ı.”

“Sebepe? Kendisini evvelden beri tanıyorlar mıymış?”

“Orasını bildiğim yok. Ben bu yadigârları bugün gördüm.”

“Bunları tanıyan yok mu?”

Gazinocu, Tellal Yanko’yu göstererek:

“İşte bunları tanıyan, gezdiren, buraya getiren bu adam.”

Komiser, Yanko’ya hitaben:

“Bunlar kim?”

Yanko:

“Efendim, bunlar o ki bana dedi sandalcı Panayut, bunlar mirasyedi... Fakat sonradan anladım ki böyle değil... Bunlarda para yok.”

Komiser:

“Bunlar Heybeli’ye bir cinayet işlemek kastıyla mı gelmişler?”

Tellal:

“Yok bre efendim, bana sorma böyle sey. Ne bileceğim ben? Gelmiş bana, ‘Burada bana gezdir,’ demiş, gezdirdi. Ben baska ne bilecek?”

İngiliz lisanına vâkıf bir Rum tercüman buldurularak Mister’a meselenin açıklaması sorulur. Fakat İngiliz, garsonun terbiyesizliğine karşı öyle hiddetlenmiş bulunur ki, herifin sıkı sıkıya tuttuğu yakasını elinden salıvermek istemez.

Komiser tercümana hitaben:

“Mister’a sor bakalım, bu iki mirasyediyi tanıyor mu?”

Tercüman, sorduktan sonra:

“Hayır, tanımıyor.”

“Kendisinin kimseden davası var mı?”

Tercüman, sorduktan sonra:

“Evet, var.”

Komiser:

“Kimden?”

Tercüman:

“Yakasını tuttuğu bu garsondan.”

Komiser:

“Garson Mister’a ne yapmış?”

Tercüman:

“Evvela şahsına karşı revolver, sonra kama işareti göstermiş, daha sonra boğazına doğru saldırmış.”

Komiser:

“Oo, iş karıştı. Şimdi şu mirasyedilere bakalım. (İrfan’a hitaben) Arkadaş sizin İngiliz’i parçalamak niyetinde olduğunuzu söylüyorlar. İngiliz’i parçalayalım diye birbirinizle çekişirken demin ben de gördüm. Buna sebep nedir?”

İrfan:

“Sebep ne ola efendim. Benim paralamak istediğim yoh a. (Mahir’i göstererek) İşte bu, ille de ‘Paralayah,’ diye tutturdu.”

Komiser, Mahir’e hitaben:

“Sen neden bu fikirde bulunuyorsun, İngiliz’i niçin parçalamak istiyorsun?”

Mahir:

“Efendim onu paralamadıhlayın buradaki seksen beş kuruş parayı kim verecek? Kepaze mi olah bunun burasında?”

Komiser:

“Demek ki nakdi bir menfaat sebebiyle böyle bir işe cüret ediyorsunuz?”

Mahir, İrfan’dan sorarak:

“Efendi ne diyi anladın mı ki, nuhut mu diyi?”

İrfan:

“Ben ne bilem? Kulağın yoh mu anla.”

Komiser:

“Demek ki siz, İngiliz’i para için telef etmek istiyorsunuz?”

Mahir:

“Öyle ya, para için...”

Komiser:

“Parçalamak istediğiniz İngiliz’i bana elinizle gösteriniz bakayım.”

Bu teklife karşı İrfan’la Mahir birbirlerine bakıp:

“Oğlan, gösterek mi?” diye birbirlerinden cevap beklerler.

Komiser bunların tereddütlerini görünce:

“Ben zabıta memuruyum! Size emrediyorum, göstereceksiniz!”

Bütün oradakiler bizim mirasyedilerin ellerini uzatıp işaret parmaklarıyla Mister Klaksın’ı göstereceklerini beklerken, İrfan fevkalade bir çaresizlik hâli gösteren sıkıntılı ve

buruşuk bir çehreyle elini pantolon cebinin en derin köşesine indirerek ağır ağır çantasını dışarı çıkarır. Herkesi bir hayret alır. Zavallı İrfan o zamana kadar herkesin gözünden kıskenarak gizlediği aşkını titrek bir elle çantadan alır, birinci kat bağı çözer. Birbiri ardınca kâğıt sargıları da açar. Komisere doğru parlak bir İngiliz lirası uzatarak:

“İşte, efendim.”

Komiser:

“Bu ne?”

İrfan:

“İngiliz!”

Komiser:

“Parçalamak istediğiniz bu muydu?”

İrfan:

“Evet...”

Oradaki halk tarafından bir el ırpmasıdır gider.

NASIL ÖLDÜRDÜLER?

Öldürenler çocuk... Ölen, zavallı bir eşek... Fakat zalimlerin mesul tutulmayacak bir yaşta olmalarına ve mazlumun hayvan bulunmasına rağmen vaka pek acıklı.

Yazı odamın karşısında, demir parmaklıklı bahçemizin öbür tarafında çayırılık olmuş boş bir arsa var. Burada keçiler otlar, çocuklar top oynar, eşekçiler hayvanlarının tüylerini kırpar, tuvaletlerini yapar. Tavuklar gezinir, horozlar öter. Bazen küçük kabadayılar güreşir...

Hava güneşli, deniz durgun çividi mavi olduğu zaman bu çayırılık şenlenir. Şarkılar söylenir, laternalar çalınır, horalar tepilir. Çocuklar birer küme kuş gibi oradan oraya koşuşurlar.

Heybeliada'nın özelliklerinden biri eşiği bol olmasıdır. Arabistan'da devenin ehemmiyeti ne ise eşiğin adamızdaki kıymeti odur. Devesiz çöl geçilemeyeceği gibi adamızda da eşeksiz hayat mümkün değil gibidir. Tren, otomobil, tramvay yok, araba pek kıt. En zaruri nakliye ihtiyaçları bu hayvancağızların sırtlarında görülür. İnsanların hem yüklerini taşırlar hem gezmelerine hizmet ederler. Ada'ya eğlenmeye gelip de zamanlarının bir kısmını bu eyeri bozuk, yuları kopuk dahdahların sırtlarında geçirmeyen yoktur. Ada'ya gelip de eşiğe binmemiş olmak, gidip de Göksu'da mısır, Beykoz'da paça, Eyüp'te kebab, kaymak yememiş olmaya benzerdi.

Şimdi şu hikâyeciği yazarken karşımda semersiz, yularsız, sıkıntısız ve bolluk içinde dört tanesi otluyor. Bazen bu başıboşların ikisi üçü karşı karşıya çıkarlar. Gurbetten gelmiş

hasretliler gibi burun buruna vererek koklaşırlar, öpüşürler, sevişirler. Başlarını havaya, üst dudaklarını yukarıya kaldırarak iri dişlerini göstere göstere, gözlerini süze süze eşekçe tebessüm ederler. Çok sürmez, birbirlerini ısırma, çifte atmaya, homurtuya, anırtıya başlarlar. Bir gürültüdür kopar. Sevişirken neden dövüşmeye giriştiklerinin sebebi anlaşılır. “Eşek şakası” tabiri bu huylarından kinaye olsa gerek. Eli sopalı biri müdahale etmedikçe bu kavganın önlenmesi mümkün olmaz. Do majörden bir kavga konseri fitili alır. Pek serbest, başıboş bırakılmalarının caiz olmadığı bu geçimsizliklerinden anlaşılır. Bu, hemen hemen insanlar için de geçerli bir felsefe gibidir.

Bunlar eşekçilerin âdeta aile fertlerinden sayılırlar. Bu samimiyeti ispat için onlara insan isimleri verirler. Dişilerinden çoğunun adı Eleni, Katina, Fotini, Marika; erkeklerinki ekseriyetle Koço, Niko ve Yorgo’dur.

Ada’da bunlardan birkaç tanesine sahip olmak, istikbali emin bir gelir kaynağıdır. Sahibi, onları köşebaşında kiraya verdikten sonra arkalarından bir çocuk koşturur, kendisi aldığı parayla meyhanede yan gelir.

Rum karısının biri, ölmüş eşeğinin başında onun meziyetlerini sayıp dökerek dövüne dövüne ağlıyordu. Bir gün rast geldim ve zavallıyı teselli etmek isteyerek sordum:

“Madam, niçin bu kadar matem ediyorsun?”

“Ah, benim esek geberdi. Bana şimdi kim besleyecek?”

“Merak etme, bu öldüyse elbette seni besleyecek bir eşek daha bulunur...”

Eşek, kendisine yakıştırılan kabalığa rağmen aşk hususunda o kadar hassas bir hayvandır ki, mesela bir duvar arkasından Katina’nın kokusunu alan Yorgo’yu, oradan birkaç yanık nara atmaksızın geçirmek mümkün olmaz. Hele nazlı

Katina, bu vefakâr âşığına içeriden cevap vermek tenezzülünde bulunursa anırtıdan dağlar inler ve her iki tarafın göz yaşları dökerek ağladıklarına emin olursunuz. Çünkü feryatlar o kadar ateşli ve içlidir.

Zavallı eşek, sahibini beslemek için bütün yaz var gayretiyle çalışmışken, öteki onu kışın doyurmak istemez. Kasıma doğru sırtından palanı, başından yuları alır. Havalardan soğuyacak olmasına rağmen hayvancağızı çırpıplak çayırılığa salıverir. Bunların içinde tüyleri bembeyaz kesilmiş, emeklilik hakkına erişmiş pek ihtiyar ve tembelleri de vardır.

Böyle salıverilen ve terk edilenler ekseriyetle, vücutça hasta olanlardır. Bunlar ne yerler ne içerler... İşte hiçbir hayır sahibinin zihnini yormayan bir mesele! Ada'dan nehirler, ırmaklar akmaz; hiçbir tarafta tatlı su gölleri yoktur. İnsanlar için bile sekiz kişiyle çekilmedikçe bir kova su bulmak mümkün değildir. Yağmur yağdığı zaman orada burada çukurlara biriken sulara bütün hayvanlar hücum eder. Upuzun yere yatıp ağzını çamurlu, kokuşmuş havuza vererek hararetini yatıştırır insanları çok gördüğümü yeminle söylerim.

Hürriyet âlemine iade edilen bu sakat merkeplerin gıpta edilecek hâlleri, izin belgesine muhtaç olmaksızın istedikleri çayırdan otlayabilmeleridir.

Geçen sene kasımdan sonra karşımızdaki çayıra bu azatlılardan bir tanesini çırpıplak, başıboş salıverdiler. Vaktiyle iri yarı, kelli felli, tüyü tüsü düzgün bir şeymiş lakin o kadar hor kullanılmış, o kadar çok sopa yemiş ki sırtının kemiği ekmekçi çetelesine dönmüş. Vücudunun en fazla dayağa maruz tarafları yara bere içinde. Postunun büsbütün tüysüz yerleri sepilenmiş deri¹ gibi parlıyor. Kulakları düşkün, gözleri

¹ İlam derinin terbiye edilip kullanılabilir duruma gelmesi için yapılan işlerin bütünü, tabaklama. (y.h.n)

isli cam bulanıklığında süzgül, uzun alnını dolduran beyni eşeklere mahsus olmasa zekâda Sokratları andıracak. Gerek sineklerle alışkın olmasından gerek dermansızlıktan nadiren kullanmak için salladığı tüysüz kuyruğunun ucundan küçük kemikleri sayılıyor. Başı yerde, adımlar ağır, dört ayağının üzerinde dengesini korumaya çalışan bir sarhoş gibi sendeleyerek yürüyor. Zavallı, o kadar mecalsiz ve bitkin ki hemcinsinden diğer terbiyesizler gibi gıcırtılı nara attığı, silahını gösterdiği görülmemiş. Yanından geçen kancıklara iltifatı kesmiş; dünya, gözünde yok. O artık cihan gösterişinden yüz çeviren feylesoflar kanaatiyle bir yudum su, bir tutam ot için yaşıyor.

Hayatın girdiğimiz her iki devresinde bir lahza huzur aramak ne kadar abes bir ümittir. Zavallı hayvan, sahibinin malı olma azabından kurtuldu lakin insanların işkencesinden kaçamadı. İnsan, insanın canavarlığından nereye sığınabiliyor ki bu güvenli yeri o aciz mahluk keşfedebilsin?

Bu terk edilmiş ihtiyar eşek, porsuk siyah ağzını taze sürmüş çimenlere yapıştırarak karşımda ağır ağır gezinir. Durur, dinlenir, yine gezinir. Bazen sonbaharın altın güneşi onun köhne kafasını, hastalıklı vücudunu yaldızlar. Besbelli bu ışıktan biraz neşelenir, o hafif harareten bir hayat ümidi duyar, kuvvet bekler. Güneşin huzurunda secde eder gibi ön ayaklarını kıvrırarak yere çöker. Öyle sakın sakın saatlerce düşünür. Yazıhanemin önünde, elimde kalem, ben düşünüyorum... Karşımda o düşünür... O herhâlde roman, makale yazmak için düşünmez. Eşek soyuna şeref bahşedecek mühim bir keşif için kafa yormaz. Fakat canı sıkılmaz mı? O sakın, sessiz vaziyette saatler, günler geçirir. Bir noktaya yönelmiş sabit duran bulanık gözlerinin boşluğunda, insanca bir manayla bir tefekkür faaliyeti olamasa da pek hazin, pek derin bir tahammül ve tevekkül hâli görürüm. Onun hatırasında ne ızdıraplar, ne acılar kayıtlıdır... Dilinde konuşmaya kudret

yoktur ama felaketini hâliyle, sakatlığıyla, kimsesizliğiyle anlatır. Çektiği zulümlere, cefalara, elemelere vücudundaki yaralardan daha açık şahit mi olur?

Zavallı yaşlı eşek, pencere arkasından onun çayırlıktaki kimsesiz hayatına dikkat eden bir dost bulunduğunu bilmez. Her gün aynı tevekkül içinde tavırlarla karşımda gezinir. Otlar, yatar, kalkar... Her sabah gözlerimi açınca onu görür, “İşte kimsenin dikkatini çekmeyen sefil bir hayat,” derim. Bilmem nasıl onun hüznünden kalemime bir tesir bulaşır. Onunla beraber bana da sabır dolu bir düşünme gelir. Ah, biraz başını havaya kaldırırsa, silkinse, çifte atsa, koşsa, bir iki anırsa benim de keyfim gelecek ama nerede? Bilakis o, her gün bir önceki hâlinden daha düşkün bir dermansızlıkla dolaşır.

Hayatının son zamanlarındaki bu yürek parçalayan durumunun bütün ayrıntılarına şahit olduğum bu dostuma, eşeklik cinsi dışında bir isim vermek lazımdı. Ben onun ismini, “Dertli” koydum. Sofra başına indiğim vakitler her gün Dertli’nin çayır maceralarından bir iki olay anlatır, onları kâh güldürür kâh düşündürürdüm.

Bir gün öğleden sonra çayırılıkta bir gürültü duydum. Bir de baktım ki ne göreyim? Dertli’nin çıplak sırtına, yelesinden kuyruğuna kadar dört çocuk dizilmiş. Hepsinin ellerinde birer değnek, koşturmak için zavallıya vuruyorlar. Bereli vücudunun iki tarafında dört çifte bir kayak gibi sekiz ayak kalkıp kalkıp iniyor.

Dertli, son serbest hayatında, ihtiyar kanına toplayabildiği son kuvvet ve gayretiyle bu haylazları çayırın bir başından öbürüne kadar birkaç kere götürüp getirdi. Sonra kesildi, durdu. Yaramazlar bu dermansız, yaralı eşeğin kemiği çentikli sırtında gezinmekten bilmem ne haz duydular? Pek hoşlarına giden bu eğlenceyi tekrar etmek için ellerindeki değneklere sekiz bacıklarını da ilave ederek hayvanın kurumuş derisi üzerinde pek seri tempoda trampet çalıyorlardı.

Dertli, şimdiye kadar kendisinde hiç görmediğim bir isyanla başını havaya kaldırdı. Kendinden istenen bu hizmeti gücü yetmediği için protesto etti fakat zalimler anlamadılar. Sopalar, bacaklar hastalıklı vücuduna yağmur gibi iniyordu. Zavallı çaresiz hayvan, bu darbelerin altında yine sabırla tevekkül edip başını eğdi. Düşündü, düşündü... Nihayet son mecaliyle hareket etmeye karar verdi. Sarsak sursak yarım tur daha yapabildi. Köhne bir bina yıkılırmış gibi iki yanına sallandı. Yüküyle beraber yıkıldı. Bu feci düşüş o dört Rum çocuğu için ne büyük bir eğlence oldu! Gülmekten bayılıyorlardı. Bu dörde birkaç çocuk daha katıldı. Dertli'yi tekrar kaldırmak için değnekler, tekmeler, taşlar aralıksız işliyordu.

Dertli, bu darbelerin altında serildi. Kımıldamıyordu. Kaçmaya dermanı olmadığı gibi hiçbir savunma vasıtası da yoktu. Hemen elimden kalemi attım. Ayağımda terlik, arkamda gecelik, başı açık sokağa, çayırılığa fırladım. Mazlumu zalimlerin elinden zor kurtardım. Sözlerimde bir kelime, tek bir harf romancı mübalağası yoktur. Dertli'yi ne hâlde buldum? Dört beş günlük susuz, aç, hür hayatında erdiği istirahatle çoğu kapanmaya yüz tutmuş yaraları tekrar açılmış, sızan koyu kırmızı bir kanla vücudunun bazı yerleri bulanmıştı.

Talihinin zulmüne boyun uzatan bir kurban gibi başını yere yatırmış, çektiği yorgunluğun iri nefeslerini burnundan boşaltmaya uğraşıyor, aralık gözlerinden aynı sabırlılık, aynı tevekkül, çaresizlik sızlanması ve “Yeter artık!” yalvarması dökülüyordu.

Pürüzlü, siyah, eski bir ip ile çevrilmiş sanılan göz kenarlarından gelen yaşlar, burnuna doğru iki yandan birer su yolu meydana getirmişlerdi. Bu kadar hazin ağlamayı hiçbir insanda görmedim. Hemen mendilimi çıkardım. Gözlerini sildim. O hiç kıpırdamadı. Yalnız çarpık bir bakışla gözlerini bana dikti. Derin derin baktı. İnsan olduğum için bu dertli mahluktan sıkılıyordum çünkü bakışında bir emniyetsizlik, bir korku, acı bir endişe vardı. Beni, kendine işkence etme-

ye gelmiş sanıyordu. Çünkü o güne kadar insanlardan başka muamele görmemişti. Bu dertli eşeğe baktım, baktım:

“Allah’ım,” dedim, “Ya bu zayıf sefillere kuvvet ver yahut kuvvetlilere merhamet...”

Ertesi günü ben penceredeydim, o yine çayırında. Ben yazıyordum, o düşünüyordu. Çok geçmeden Dertli’nin etrafında bir çocuk alayı toplandı. Onu kuyruğundan, kulaklarından çekerek, karnının yumuşak yerlerine sivri değnek uçları batırarak ayağa kaldırdılar. Bir, iki, üç, dört... Üzerine atlayan atlayana. Zavallı, bu ağırlığa dayanamadı. Bir adım atmadan çöktü. Çocuklardaki hiddeti, o zavallıya karşı hücumu, şiddeti görmeli... Ardı arkası kesilmeksizin indirdikleri değneklere, tekmelelere kanmıyorlar, çivi çakar gibi suratına taşla vuruyorlardı. Çocuk denilen insan fidanında merhame-tin pek kıt olduğunu veya hiç olmadığını o zaman anladım.

İstiyordum ki Dertli, bu insafsızların birkaçını ısırсын, tekmelesin, ürkütsün, kaçırsın. Fakat hayır, dermansızlıktan ona, eşeklere has bir sakinlik ve ağır bir sabır hâli gelmişti. Sineği kovamıyordu. O hep, bu darbeleri bir ölü hareketsizliğiyle sineye çekiyor, depreşemiyordu bile.

Balkona çıktım, engizisyon alayına haykırdım. Onlar, dün de kendilerini böyle bir eğlenceden mahrum ettiğimi hatırladılar. Bana yumruklarını gösteriyorlardı. İçlerinde irileri de vardı.

Yarabbim, insanların birbirlerini en çok öldürdükleri, başlangıcı tarihe kanla yazılan bu yeni asırda bir eşeğin işkenceden korunması için adalet namına ben hangi makama müracaat edebilirdim? Komiser yardımcısına gidip mazlumun hâlini, kendi üzüntümü anlatsam şuurumun dengesizliğinden o zatı şüpheye düşürmüş olacaktım.

Kendime bir iki yardımcı bularak o gün de Dertli’yi kurtardım. Ertesi gün erkenden İstanbul’ a inmem gerekti.

Akşam son vapurla Ada'ya karanlıkta döndüm. Daha ertesi sabah sokağa çıkarken, bahçe kapımızın biraz ötesinde Dertli'nin cesedini gördüm. Kalıbı dinlendirmişti.

Ölüm, bu hayvanın çehresinde ne elim bir manzarayla gözükiyordu. Bir gecenin içinde, gözler birer küçük kuyuya batmış, deri kemiğe yapışmış, çekilmiş dudakların arasından iri, sarı dişleriyle sanki hayattan kurtulduğuna sırtıyordu.

Bir iki parmak sağlam deri bırakmayıncaya kadar yüzünü yumruklamışlar, sopalamışlar, taşlamışlardı. O, yaratıcısının huzuruna insanlardan çektiği azabın gerçek işaretleriyle gidiyordu. İki eşeğin şehvet zevki uğruna dünyaya gelerek bütün ömrü hakaret, sopa altında ve hemen hemen yan aç geçtikten sonra, bu kadar elim bir son ile geri çağırılmasındaki hikmeti kimden sorabilirdi?

Dertli artık dünyada yoktu. O, ahirette de değildi. Çünkü hiçbir din hayvanlara, dünyada çektikleri cefalara, azaplara karşılık cennet vaadiyle teselli vermiyordu.

Evet... Dertli yoktu. Ortada yalnız kalıbı kalmıştı. Onda artık hayat susmuş, şimdi ölüm söylüyordu. Artık onun por-suk dudaklarından sırtan, çukur gözlerinden bakan, ölümdü. Ölümün bu mağdur, mazlum çehreden saçtığı büyük hakikatler karşısında titredim. Ve bir gün bizi de bu hayvan gibi kurtaracak olan o kurtarıcımıza dedim ki:

“Malikânene aldığın bu hakir ceset ancak senden adalet gördü. Şimdi onu çürüterek parçalarını dağıtacaksın. Bir insan naaşına yaptığın ‘çürütüp kokutma’ muamelesinin aynını yapacaksın. Eşitlik, eşitlik diye bağırın insanlar, işte, senin bu eşitlikçiliğinden titrerler. Ah, sen ne müthiş bir alaycısın. İnsanlığın medarıiftiharı en ulu feylesoflarımızın zekâ organlarını nasıl kokuşmuş leşlere çeviriyorsan, bu eşeğin beyincik maddesini de aynı kanunun dişlerine verecek, aynı kurtlara yedireceksin.”

Biraz sonra ben, penceremin önünde yazıyordum. Onun derdinden kurtulmuş leşi karşımda yatıyordu. Ben yaşamak için çalışıyordum. O beslenme ihtiyacından, saldırı korkusundan kurtulmuştu. Hangimiz merhamete daha layıktık? Şüphesiz ben... Ölüm onu himayesine almıştı. Artık ona, keyfi ve kanuni hiçbir fert, hiçbir kuvvet saldıramazdı, korkutamazdı. O, şimdi bütün saldırılara, haksızlıklara, işkencelere karşı iri, sarı dişleriyle mütemadiyen gülüyor, eğleniyordu.

Daha sonra iki belediye çöpçüsünün seslerini işittim. Bağırıyorlardı:

“Buralarda bir eşek gebermiş. Nerede?”

Ben, balkondan bu cahillere yavaşça söylendim:

“Gebermiş mi? İnsanlığı yükseltmek için hâlâ kelimeyle oynayınız...”

Onu şimdi ayırarak zikredeceğim... Artık Dertli bendim, o değildi.

Dertsiz’in ayağına ip bağladılar. Onu kaldırımın taşları üzerinden yokuş aşağı hışır hışır sürümeye başladılar. Cese-din ardından ne bağırان vardı ne de ağlayan... Onun tüyleri ağarınca kadar insanlara verdiği emeği takdiren arkasından iki adım yürüyen hep bu beyhude gösteriş, insanlara ölümü görkemli göstermek için yapılırdı. Bu hayvan, birkaç milyon servet bırakaydı etrafında onun akrabası olduğunu iddia edenlerin gürültülerinden, matemlerinden durulmazdı.

Bu cinayeti ve ölümü soruşturmak için bir memur gelmedi. Çünkü bu hayvanların orduları, mahkemeleri, savcıları yoktur. Herkes için onları öldürmek bir mübahtır. Koca Ada’da bu cinayet hadisesinin benden başka şahidi bulunmadı. Çünkü sopa altında bir eşeğin öldürülmesi ne acınacak ne şaşılacak bir vaka değildi. Herkes bunu tabii buluyordu. O ölmemiş, gebermişti. Hakikatin değişmez olmasına rağmen tabirdeki bu farka, ipin ucunda sürüklenen Dertsiz, hâlâ gülüyordu.

MÜSLÜMAN MAHALLESİNDE BU İŞ OLUR MU?

Zavallı Ayşe Hanım, kocasının taassubu, huysuzluğu, kaynanasının dırdırı, ahlaksızlığı... İşte bu iki işkence arasında söndü, gitti. Rebia Hanım, gelininin kıymetini nihayet bildi ama kadıncağыз kara topraklara girdikten sonra... Merhume sabırlıydı, idareciydi. Ağzı var, dili yoktu. Süs nizam bilmezdi. Bir gaz boyamasıyla bayram ederdi.

Oooo, şimdiki gelini Safınaz, maazallah ne kocaya itaat biliyor ne kaynanaya hürmet. Her modaya özeniyor, her şeye yelteniyor... Kocasını avucunun içine almış, evi kasıp kavuruyor. Önceleri bir tarafta bir toz görse, ayakkabısı bir gün silinmemiş olsa kıyametleri koparan Nuri Efendi, şimdi bu yeni karısının tembelliği karşısında ağız açamıyor. Kokmuş Safınaz öğlenlere kadar döşekten çıkmıyor, kaynanasına iş buyuruyor. Kocasının ağzını, dilini nasıl keskin bir büyüyle bağladığına kimsenin aklı ermiyor. Bütün konu komşu:

“Oh, münasiptir, ölenin ahı çıkıyor,” diyorlardı.

Nuri Efendi şimdiki genç karısına şirin görünmek için Veraset Dairesinden, Vakıflar İdaresine geçti. Sarığı çıkardı, sakalı küçülttü. Önceleri domuz derisi var diye lastikli potin giymezken, şimdi, kıyafetçe her yeniliği dört gözle beklemekten çekinmiyordu. Babasının giydiği yakasız gömlek yerine kolalı Frenk gömleği bile giydi, boyun bağı bağladı. Anası ona kaç defa ağlayarak söylemişti:

“Oğlum, boynundaki o Frenk icadını çıkar. Yarın ahirette zebaniler onu çekerek ilmiği içinde seni boğacaklar.”

Nuri Efendi gülerek bu itirazlardan kaçıyor. Kendi kılığınca bazı yeniliklerden çekinmedi fakat moda hususunda karısına gösterdiği müsaade sınırlıydı. Şeffaf çoraba, uzun ökçeye, kısa eteğe katiyen izin vermiyordu. Anası, oğlunun zayıf tarafının taassup ve kıskançlık olduğunu bilirdi. Gelini ni mağlup etmek için hücumlarını hep o taraftan yapardı. Her gün gelini aleyhinde uzun bir cinayet fezlekesi tertip ederek akşam oğlu gelir gelmez onu bir tarafa çeker, tıkar doldururdu. Nuri Efendi anasının bu ithamlarını büyük bir ihtiyat içinde dinlemekle beraber, bir fit bin büyü yerine geçer¹ hakikatinin hükmünce, bazen acı acı zehirlenmekten nefsi ni men edemezdi. Gelinini batırmak için yaptığı dedikodular çoğunlukla şunlardı: “Pencerenin önünde sokaktan geçenleri yukarı baktıracak kadar yüksek sesle türkü söylüyor. Kafesi kaldırıp yarı beline kadar dışarı sarkıyor. Benden izinsiz komşuya gidiyor ve saatlerce gelmiyor. İyi örtünmeden saçları, gerdanı bütün meydanda, şuna buna görünüyor. Satıcı-lardan kaçmıyor.”

Bu fitlemeler karşısında oğlunun benzinin attığını gördüğünde bütün dünyalar onun oluyordu. Bir gün oğlu eve alışılmışın dışında, erken geldi. Gelin evde yoktu. Komşuya gitmişti. Bu fırsattan büyük bir istifadeye kalkarak güya evde kalabalık varmış gibi Nuri’sini bir köşeye çekti. Damarlı, buruşuk ellerini kâh yüzüne götürüp kâh göğsüne bastırarak, baygınlıklar geçire geçire iki yanına sallanıyor, heyecanından bir türlü sözün başlangıcını bulamıyordu. Nihayet oğlu sordu:

“Ne var anne, ne oluyorsun?”

“Sus, hafakanlar boğuyor beni. Şimdi tıkanacağım. Başıma gelenleri sorma. Karın azdı. Azdı... Mevlasını buldu. Artık onunla başa çıkılmaz. Şimdiye kadar ırzımıza, namusumuza kötü diyen olmadıydı. Bu karı her sözü söyletecek, başımıza her belayı getirecek.”

¹ Bir insanı başka bir kişiye karşı kıskırtmak için ara bozucu bir söz yani fitnecilik, bin büyü kadar etki gösterir. (y.h.n)

Nuri Efendi renkten renge girerek:

“Ne oldu anne, anne çabuk söyle...”

“Oğlum, sen evden çıktıktan sonra kaltak sabahleyin hiçbir işe el sürmeden savuştu gitti. Beklerim gelmez, beklerim gelmez. Başımı örttüm, anahtarı aldım, aramaya çıktım. Mehmet Ali Efendi’nin evine giderim, yok. Buradaydı, şimdi Hüsniye Hanım’a gitti derler. Hüsniye’ye koşarım. O evde de yok.” Sorarım:

“A, senin gelinin cıvaya benzer, hiçbir yerde beş dakika durur mu? Buradan gideli çok oldu, kim bilir nerededir?” derler.

“A bu sızılı bacaklarımla seksen kapı dolaşarak kahpeyi nerede bulsam beğenirsin? Koltukçu karıların evinde. Yukarı çıktım. ‘Hani gelinim?’ dedim. ‘İşte,’ dediler. Baktım karşımda Galata balozlarından² çıkmış gibi allı morlu, boyalı bir karı. Bacaklarına o tül çorapları geçirmiş. Diz kapaklarının üstünde zibidi, düttürü leylâ³ bir çarşaf... Ayaklarında Şam nalını gibi yüksek ökçeli iskarpinler... Koltuk altlarına kadar kollar, göğüs, bağır açık... Ah, ah... Yaradan’a sığındım, memelerinin uçları görünüyor. Artık kendimi tutamadım. Sura-tına üç defa: Tuh maskara... Tuh şebek... Tuh kepaze diye bol bol tükürdüm. Merakım kalktı, çarpıntım tuttu. Fıkır fıkır, az daha gidiyordum. Limon koklattılar. Çiçek suyu içirdiler. Oramı buramı ovmaya başladılar. Ah, yavrum, dikiş kaldı, yüreğime inecekti. ‘Büyük hanım kendine gel. Şaka yaptık. Üzülme, gelinin o kılıkla sokağa çıkmadı. Nasıl oluyor bakalım diye evin içinde giydirdik. Üzülme,’ tesellileriyle beni kandırmaya, avutmaya uğraştılar. Ama benim bir kere merakım oynadı. Her tarafım par par titriyordu.”

İşte böyle türlü mübalağalarla oğlunu tıktı, doldurdu. Nuri Efendi, işin içinde kaynanalık düşmanlığı olduğunu bilmek-

2 Eskiden işçilerin ve özellikle gemicilerin eğlenmek, dans etmek üzere gittikleri içkili eğlence yeri. (y.h.n)

3 Daracık, kısacık veya modası geçmiş şeyler giyen garip kıyafetli kadın veya kız. (y.h.n)

le beraber bu kandırışla zehirlenmekten nefsinı kurtaramadı. Eşi eve gelince kavga parladı. Üçü birbirlerine girdiler. Gü-rültüden komşular pencerelere üşüştiler. Hiddetine mağlubi-yetle ağzından fena bir söz kaçırmamak için Nuri Efendi he-men sokağa fırladı. Zavallı adam, ağzında peş peşe sıraladığı “lahavle” tespihiyle sokaklara girip çıkıyor, nereye gittiğini bilmiyordu.

Şimdi kaynana gelin, karşı karşıya teke tek kaldılar. İkişi de köpürdükçe köpürüyorlar, birbirlerine bir söylemedikle-rini bırakmıyorlardı. Gelin, derin bir hakaret tavrıyla ağzını çarpıtarak:

“Benim gülüşmek için ev içinde şakadan girdiğim kılığı oğluna yetiştirdin de bir karış boyun mu uzadı, cadı?”

“İlahi, çatlasın kemiklerin. Kemer altı rezalet hanelerinden sokağa fırlamış gibi o kıyafete gülünür mü? Ah, ne günlere kaldık! Şimdiki tazeler oralarını buralarını açıp gülüyorlar. Ah, ağlanacak hâller... Hayâ kalmadı. Kıyamet alametleri. Kopsa da bari kurtulsak. Koltukçunun oğlan, Şahende’nin kardeşi o cingöz çapkın seni o maskara kıyafette kapının ara-lığından bir âlâ seyretmiştir.”

“Seyretmişse ne olurmuş? Âlemin kadınları o kıyafette sokağa çıkıyorlar. Onların kocaları, kaynanaları yok mu?”

“Onlarla beraber yedi kat yerin dibine giriniz. Yok olunuz inşallah. Başımıza uğursuzluk yağıyor. Dünyada bet bereket kalmadı. Azgın karılar bütün bu belaları başımıza siz getirdi-niz. Biz vaktiyle hiçbir tarafımızı helalimize, eşimize bile gös-termedik. İnce bulut içinden seçilir gibi tombul baldırlar, dir-seklerinin çukurlarına fındık sığan pudralı, duru beyaz, süzme kollar, bingil bingil göğüs, daha bilmem neler... Her malınız meydanda, öyle sokağa çıkılır mı? Yine Erhamürrahimin bize acıyor da daha tufan olmadı, başımıza ateş yağmadı.”

“Çıkılır. İşte senin gibi cadılar çatlasın, patlasın. İşte ben de yarın öbür gün o kıyafette çıkacağım.”

“Çıkamazsın, rezil... Ben öyle kepaze geline kapı açmam!”

“Çıkacağım işte, çıkacağım... Ne yapacaksın bakayım? O püften ipek çorapları, narin ökçeli iskarpinleri, kolsuz, yakasız bülozları oğluna aldirtacağım. Saçlarımı kanarya sarısına boyayacağım. Başıma pırlantalı taraklar takacağım. Dizimden yukarı ince ipekli çarşafı tiyatrolara, sinemalara, konfe-ranslara, seyirlere seyranlara gideceğim.”

“Oğlumun ağzını, dilini bağladın. Hangi büyücülere gidiyorsun?”

“Bağladım. Daha sımsıkı bağlayacağım. Büyücülerin en kuvvetlilerine gidiyorum. Seni de böyle öfkeden, hasetten çatlatacağım. Kısıvrak kötürüm edip bir köşeye oturtacağım...”

“Hoşt, hoşt... Allah’a benim özüm doğrudur. Bir şeycik yapamazsın. Bu sefer elimden kurtuldun fakat inşallah bir başka defa da ben seni oğlumdan çatır çatır boşatacağım. İşte etrafımdaki bütün melekler, şeytanlar şahit olsunlar.”

“Boşatamazsın, boşatamazsın, boşatamazsın! Oğlun beni çıldırısıya seviyor. Gece ayaklarıma kapanıp sıcak gözyaşları döküyor. ‘Senden ayrılırsam ölürüm,’ diyor.”

“Çenen tutulsun, sus. Şimdi bayılacağım a dostlar! Bana nispetine öyle söylüyorsun. Oğlum seni ne yapacak? Kaşsız kirpiksiz, hayâsız karı! Seni boşatıp da bir güzelini, temiz etekli, ırlı namuslunu alayım da gör.”

“Haydi, bakayım dişsiz, densiz cadı! Hangimizin dediği olacak...”

“Görürüz, şıfıntı, görürüz...”

“Elinden geleni arkana koyma!”

Bu gürültü bir hafta sürdü. Nihayet gelin kaynana arasın-da sözde bir barışıklık oldu fakat ikisi de içten birbirlerine diş

biliyorlar, bir intikam fırsatı bekliyorlardı. Gelin şimdi kaynanasını eskisinden ziyade saymıyor, sokağa biraz açık saçık çıkıyor, istediği yerlerde dolaşüyor, saatlerce konu komşuda gecikiyor, kocası üzerindeki nüfuzunu daha açık bir surette kaynanasının gözüne sokuyor, komşularla kâh kâh kâh, kih kih kih... Üstü örtülü türlü nispetlerle kocakarıyı üzüntüsünden, kıskançlığından öldürüyordu.

Rebia Hanım, bütün kiniyle bir ikinci fırsat kolluyordu. O da gecikmedi. Arka taraftan bahçeye bitişik karşıki kira evine pek acayip bir aile taşındı. Kadınların kuyruklu sürmeli, kokulu, renkli sabunlar gibi galibarda⁴ yanakları, dilediği yün gibi kabarık saçları, erkeklerin eski, kart köçekleri, hamam tellaklarını andıran tıraşlı suratları görülecek şeylerdendi. Bunlarda ne kaç vardı ne göç... Ne edep ne terbiye... Evin kafeslerini fora sürdüler. Her köşe penceresinden etrafa yakası açılmadık, işitilmemiş, saçma sapan, renk renk sözler, salkım salkım kahkahalar yağıyordu. Bu uğursuzlar geldi gelmeli Rebia Hanım'ın gelinine bir şey oldu. İşini gücünü seriyor, her gün pencereden onları seyre dalıyordu. Zaten huyu terelelli idi.⁵ Onları göre göre büsbütün ahlaksız olacaktı. Bir gün kocakarı öyle bir şeye tesadüf etti ki heyecanından gözlerine, kulaklarına inanamayacak bir hâle geldi. Artık muhakkak gelinin boşanmak vakti ve saati gelip çatmış olduğu için yüreğinden sevinç dalgaları kabarıyor fakat utancından da yerin dibine giriyordu. Karşıki bıyıkları yoluk herif pencereden pencereye gelinine ne işaretler etmiyor ne hayâsızca laflar atmıyordu, Yarabbi. Gelini edepsizliklere kahkahalarla gülüyordu. Ah, soysuz kaltak, ah! Bu korkunç hakikati oğluna nasıl anlatmalıydı? Ne kadar ağır ve çarpılacak büyük yeminlerle anlatacaklarını kuvvetlendirerek söylese de mümkün değil inandıramayacağını biliyordu. İspat etmek lazımdı, ispat... Fakat nasıl olacaktı bu?

4 Mora çalan kırmızı renk. (y.h.n)

5 Hafif ve hoppa, delişmen (kimse). (y.h.n)

Ertesi gün oğluna, işe gidiyorum diye her zamanki gibi evden çıktıktan sonra usulca tekrar içeri girerek aşağıdaki odanın yüklüğüne saklanmasını teklif etti. Kendisine akıllar almayacak kadar önemli, tiksiniyecek bir manzara seyrettireceğini söyledi. Nuri Efendi, anasının dediği gibi yaparak yüklüğe kapandı. Zavallı adam, iki saat boyunca yüklüğün karanlığı içinde, şiltelerin, yorganların arasında mahpus kaldı. Kocakarı ara sıra kapıyı aralayarak:

“Oğulcağızım, biraz daha dışını sık. Bak şimdi neler göreceksin, neler...” teminatıyla oğluna güç vermeye uğraşıyordu.

Oh, nihayet manzara başladı. Kocakarı yine yüklüğün kapısına gelerek yavaşça:

“İşitiyor musun? Karın yukarıda fıkır fıkır gülüp kaynıyor. Gel şimdi bir de pencereden karşıyı seyret.”

Nuri Efendi, bütün ihtiyatıyla sessizce yükten çıktı. Karşık evin penceresine baktı. Hakikaten gördüğü pek elim manzara, bütün damarlarındaki kanı, hemen parlayan bir yangın şiddetiyle birden tutuşturdu. Bıyıkları tıraşlı karşık delikanlı kafesleri sürülü iki pencerenin ortasına geçmiş, kâh bir yandan kâh öte yandan, etmediği işaret, yapmadığı rezillik, maskaralık bırakmıyordu. Ya o akıl almaz laf atmaları... Namuslu kulaklara birer zehirli ok acısıyla işliyordu. Ciddi, terbiyeli insanlara yaraşmayan, yılışık, tuhaf tavırlarla odanın ortasında kırıla döküle dolaştıktan sonra iki pencerenin arasına geliyor, Nuri Efendi'nin evine doğru:

“Ah, elmasım, seni görünce aşk avcısının aman vermez kurşunuyla hemen vuruldum. O dakikadan beri bütün zamanım ahlarla, vahlarla, gecelerim uykusuzlukla geçiyor. Sevdanın ateşli zemini üzerinde yanarak hayalinle dolaştım durdum. Ah, bilerseniz neler, neler... İspanya'da ne şatolar yaptım. Hemen sizinle evleniveriyordum. Ne bileyim ben? Meğerse aptal bir kocanız varmış. Of... Koca... Ne çirkin bir tabir! Koçan gibi bir şey.”

Uzun bir kahkaha ve odanın ortasında pek densizce te-
bessümlerle dolaşarak sinirli parmaklarının uçlarıyla karşıya
buseler yolladıktan sonra:

“Varsın kocanız olsun, ne zararı var. Allah’ın aptalı, koca
bir kapı mandalı. Mahişeker’in⁶ kocası yok muydu? Madam
Bovary⁷ evli değil miydi? Şuh kadınlara koca olanların va-
zifeleri doğacak çocuklara belediyede baba yazılmaktır. Ko-
canız sizi çok kıskanır mı? Benim de merakım kıskançların
eşlerini ayartmaktır. Oh, oh bu aldatma o kadar tatlıdır ki
lezzetine doyulmaz. Moliere’in dehasına parlaklık veren bu-
dala kocaların oynak, güzel karıları değil miydi? Tiyatroda,
romanda, resimde, sanatın kaynağı budur. Büyük sanatkârlar
ilhamlarını hep oradan alırlar. Fakat ah efendim, ilk kavuş-
mamız nasıl olacak? Sessiz, karanlık bir gecede herkes derin
uykudayken cumbanıza ‘tık’ minimini bir taş... Usulcacık
aşağıya iner, kapıyı açarsınız.”

İki kanat arasından nazik, çekingen bir ses:

“Kimdir o?”

“Benim...”

“Parola ver.”

“Fital.”

“Gir içeri.”

“Canımın içi, kocanız zıbardı mı?”

“Horul horul uykuda. Ses etme, yavaş gel.”

Haydi, vız içeri. Taşlıkta birinci sarmaş dolaş. Bu, alatur-
kanın “klasik” zamparalığıdır. Ne yaparsınız, ayağınızı denk
almak, basılınca tavan arasına, yüke, dolaba, sandığa sak-
lanmak, dayağa, hakarete katlanmak... Geleneğimize riayet

6 *Tûtinâme* isimli anonim eserdeki “Tacir Said” karakterinin güzel karısı. (y.h.n)

7 Gustave Flaubert’in aynı isimdeki romanının güzel ve ihtiraslı kahramanı
Emma Bovary. (y.h.n)

lazım. Gelin hanım, âşık koynuna girer, kaynana odasında tespih çeker. Alafranga çapkınlıkta madam, kocası evde yokken istediğiyle olabilir.

Bu kaba, koyu sırnaşıklık ve sulanmalara gelin hanım, yukarıda, gülmekten kırılıyordu. Bu ne zihinlerin almaya-cağı bir kepezelik, bu ne akıllara sığmaz bir ahlaksızlık, bu ne vicdansızca bir cinayet... Nuri Efendi'nin yüzünü bir kızıl ateş bürüdü. Nefretten gözleri büyüdü. Galeyandan nefesi sıklaştı. Dudakları ve bazı adaleleri sert bir rüzgârda çırpınan yapraklar gibi titriyordu. Kocakarı, kalben bir memnuniyet ummanı içinde boğulacak gibi olmakla beraber, dışından büyük bir tiksinişle tavrıyla bu durumun feciliğinden korunmak için salavat getiriyordu. Bıyığı kazınmış küstah herif, her sözünü, el, kaş, göz, ağız hareketleriyle tuhaflaştırarak âşıkane saçmalıklarına şöyle devam ediyordu:

“Söyle cicim, ne vakit geleyim? Akşam sular karardıktan sonra iki ezan arasında mı, sabaha karşı bülbüller ötmeye başlarken mi? Kocanın döşğine bir avuç ölü toprağı at. Gel, sana sevdalı kollarımın ateşleri içinde yat.”

Bu saçma sapan sözler, masum kocanın beynini ateşten bir yılan saldırganlığıyla soktu, yaktı. Ta beyninden topuklarına kadar bütün vücudu çınlayan bir cisim gibi inledi. Ak-lını, fikrini, dengesini, varlığını tamamıyla kaybetti. Sanki görünmez bir emredici onun kulağına hemen:

“Koş, karını da karşiki edepsizi de öldür. Haydi, durma!” diyordu.

Merdiven basamaklarını ikişer üçer atlayarak üst kata fırladı. Dolaptan revolverini aldı. Karısı onun böyle evde ansızın ortaya çıkışından şaşırды. Kocakarı aşağıda oğlunun karısını öldürmeyi başarabilmesi için Kurban Bayramı'ndaymış gibi tekbirler getiriyordu. Fakat Nuri Efendi, revolverini kılıfından çıkarıncaya kadar tehlikeyi anlayan karısı, kendini merdivenlerden aşağıya attı ve örtüsüz, sokağa çıktı. Bir

komşu evine sığındı. Kızgın koca, firarının arkasından birkaç el beyhude ateş etti. Sonra tabancasını, güpegündüz el âleme karşı, karısına serserice ilanaşık eden o karı benzeri tüysüz çapkına çevirdi:

“Al, sen iki ezan arasında gelmezden evvel işte bunu iki kaşının ortasına...” dedi, tetiği çekti. Karşıda şangır şungur camlar indi, çığlıklar koptu. Mahalleli sokaklara döküldü. Polisler geldi. Nuri Efendi’yi aşağıya çağırdılar. Polis ona sordu:

“Efendi, ne yaptın? Hiç insan karşıki komşusuna pencereden revolver atar mı?”

Nuri Efendi, kalan bütün kızgınlığı ve üzüntüsüyle:

“Revolver değil top bile atarım... O edepsizi öldüremedimse teessüf ederim.”

“Hayır, öldüremediniz. Kabahati neydi?”

“Daha ne olacak? Pencereden karıma türlü edepsizliklerle ilanaşık etti.”

Etraftan sürekli kahkahalar koptu. Nuri Efendi’nin bu saf kızgınlığına herkes gülüyordu. Kalabalık içinden biri:

“O bıyıksız genç, aktördür. İki pencere arasına koymuş olduğu aynanın önünde, ‘Kıskanç Koca’ piyesindeki rolünü ezberliyor.”

Nuri Efendi, fena hâlde şaşırdı. Fakat bu büyük şaşkınlığı kızgınlığını yatıştıramadı. Hâlâ vücudu ürpermeler geçirerek:

“Müslüman mahallesinde bu iş olur mu?” dedi.

Bu sefer de maksadına erişemeyen kaynana, gelininin galibiyetine, kendi talihsizliğine ağlıyordu.

ARZIN YUVARLAKLIĞINA İNANMIYOR

Yirmi sene kadar oluyor. Bir gün, akşam yemeğinden sonraydı. Aksaray'daki evimde ihtiyar bir zatın beni görmek istediğini söylediler. "Buyursunlar," dedim.

Odadan içeriye altmış beşle yetmiş arasında, kır sakallı, gözlüklü, ufak tefek fakat yaşına göre hareketleri çevik bir adam girdi. Gözlüğünün altından asabi bir telaş saçan göz bebeklerini bana dikerek:

"Affedersiniz... Siz osunuz, değil mi?"

"Kim?"

"Yazar."

"Evet."

Muhatabımın tavırlarında uzun bir dikkate hacet kalmaksızın apaçık görülen asabilik garabetleri vardı. Kim olduğunu bilmediğim bu ansızın gelen misafirin, kapısını açık bulduğu bir tedavihaneden dışarıya fırlayarak kötü bir tesadüfle soluğu bizde almış olması ihtimali zihnimi gıcıkladı. Bundan dolayı oda kapısıyla kendi aramdaki geri çekilme mesafesini koruyacak bir vaziyet aldım. Küçük ihtiyar, kızgınlıkla karışık bir alayla beni süzerek:

"Siz, geçen gün, arzın yuvarlaklığını ispat yolunda uzun bir makale yazmışsınız."

"Olabilir..."

"Okudum, çok güldüm."

“Komik bir şey değildi.”

“A bundan daha komik ne olur? Ayaklarımızın altında dümdüz uzanan dünyanın yuvarlaklığını iddia etmek, Süleymaniye Cami’nin kubbesi düzdür demekten farklı bir saçma değildir. Çünkü göz önünde duran hakikati zıddıyla tarife kalkışıyorsunuz.”

“Efendim, yazdığım makalelerin hiçbirinde arzın yuvarlaklığını ispata uğraştığımı bilmiyorum. Çünkü bu, asırlarca evvel sabit olmuş bir hakikattir. Benim gibilerinin ispatına muhtaç olmayan, apaçık bir durumdur.”

“Apaçık bir durum mudur? Galiba siz hiç mantık okumamışsınız.”

Küçük ihtiyar karşımda Arapça tariflerle evvela mantığı, daha sonra bedaheti¹ izah etti. Derin bir bakışla dinledim. Muhatabım bu sükûtumdan büsbütün cesaretlenerek:

“Sizin mantıktan, kelim ilminden, bedi² ve beyandan³ değil, dilbilgisinden de haberiniz yok. Bu cehaletinizi bilmeden yazarlığa yelteniyorsunuz. Kendinize ait çeşitli çürük iddialarınızla halkın zihinlerini aldatmaya ve yanıltmaya uğraşıyorsunuz. Dünya yuvarlakmış. Yok ananın örekesi! Dünya yuvarlakmış haltını sana kim öğretti? Bu fahiş hatayı budala Frenk’in biri yapmış olsa bile elhamdülillah Müslüman evladısın. Sen buna inanmalı mısın? Senin zihnini sapkınlıktan kurtarmak için işimi gücümü bırakıp bu akşam buraya geldim. Bak oğlum, farz edelim ki maazallah dünya karpuz gibi yuvarlak olsa üst tarafa gelenler rahat otururlar. Lakin alt tarafta kalanlar sapır sapır aşağı dökülmezler mi? Bu kadar sade bir şeyi niçin akletmiyorsunuz?”

Kendimi tutamayarak, ince bir tebessümle dedim ki:

1 İspatı gerektirmeyecek kadar açık ve belli olma, apaçıklık. (y.h.n)

2 Düzgün ve yerinde söz söyleme usulünü öğreten belagat ilminin söz ve mana sanatlarından ve süslerinden bahseden bölümü. (y.h.n)

3 Belagatin teşbih, mecaz, kinaye, istiare gibi anlatım yollarını, sanatlarını gösteren bölümü. (y.h.n)

“Fikir sapkınlığı ve yanlış hisler bende değil sizde var. Uzay içinde aşağı yukarı tabirleri anlamlarını kaybederler. Çünkü kâinatta alt üst yoktur.”

“Allah Allah! Ne mantıksızlık. Bizim evin alt katı üst katı yok mu? Bizim ev kâinatın dışında mıdır?”

“Uf, Efendi Baba, size nasıl anlatayım? Tam bir fikir ve bakış serbestliğiyle, diyelim ki küre-i arzdan ayrılıp semaya çıkabilir misiniz?”

“Haşa haşa! Tövbe et. Küfür ettin. Uçmak, meleklerle mahsustur. Ben, hakir günahkâr bir kulum. Semaya çıkmak ne haddime kalmış...”

“Siz çıkmayınız, peki. Yükselmeye hevesli bir genç şair tasavvur ediniz ki, semada gördüğü yıldızlardan birine çıkmak hayaline kapılmış olsun.”

“Ya Cinnet!”

“Onun bu hayali vücut bulsa?”

“Ne dersin ey saçma sapan konuşan?”

“O şair yeryüzünden bir yıldız mekân değişikliğiyle, uzay dâhilinde soyut bir mesafe kat etmekten başka ne yükselmiş olur ne de alçalmış... Yani ne yukarı çıkmış sayılır ne aşağıya inmiş...”

“Garip şey... Şimdi ben yangın kulesine çıkmış olsam, yükselmiş sayılmaz mıyım?”

“Siz, zemin yüzeyine nispetle söylüyorsunuz.”

“Ya nereye nispetle söyleyeceğim? Zemin daima aşağısı, sema yukarısidir. Bu iki lafzın manaları değişir mi hiç?”

“Küre-i mücesseme gördünüz mü?”

“Gördüm. Koca karpuz gibi bir yuvarlak. Üzerine harita çizmişler. Denizler, karalar... Haşa sümme haşa, üzerinde yaşadığımız dünya güya böyleymiş.”

“Küre-i mücessemenin bir tarafında ‘Eski Dünya’ vardır, öbür tarafında ‘Yeni Dünya’. Yani Avrupa, Asya, Afrika kıtalarına karşılık olarak Amerika bulunur.”

“Eski Dünya, Yeni Dünya... İşte bu da saçma! Cenab-ı Hakk bunları hep birden yaratmadı mı?”

“Demek bu yuvarlak dünyanın bir yarı küresinde biz bulunuyoruz, öbür yarısında Amerikalılar bulunuyorlar. Bundan dolayı onlarla taban tabana yürüyoruz. Yani bizim ayaklarımızın altından bir hat uzatsak dosdoğru onların ayaklarının altına gidecek. Şimdi bu şekil ve vaziyeti zihninizde kavrayarak her iki yarı küreden uzaya birer cisim fırlatınız. Bunlardan hangisi için uçtu ve hangisi için düştü diyeceğiz? Yani yükselmek, alçalmak tabirlerini hangisi için kullanacağız?”

“Oğlum sen batıyı doğru bir esas sayarak meseleyi onun üzerine inşa ediyorsun. Ben bu dünyanın karpuz gibi yuvarlak olduğuna ve üzerindeki insanların taban tabana zıt tarafta gezindikleri latifesine inanmadım ki, buradan ve Amerika’dan havaya fırlatılan iki cismin birbirlerine göre yükseldikleri ya da düştükleri hakkında bir hüküm çıkarayım...”

“O hâlde ben sizinle münazarada bulunamam.”

“Bulunamazsın zahir. Bu cehaletle sen benimle münazaraya çıkabilir misin? Sen ‘*Risaleti fî Sınaati Batlamyus Felekiyye*’yi⁴ okudun mu?”

“İtiraf ederim ki hayır.”

“*Risâle-i fî nakzı mesâili’l mülhidîn*’i⁵ okudun mu?”

“İsmi bile işitmedim.”

“Belli, belli, *Risalet-i fî Esrar-i Tekaddümet’ül Ma’rifet*’i⁶ gördün mü?”

4 İslam filozofu Kindî’nin *Batlamyus’un Felek Sanatı* isimli eseri. (y.h.n)

5 İslam filozofu Kindî’nin, zamanın ve maddenin ebediliğine inanan bir zümreye yazdığı reddiye. (y.h.n)

6 İslam filozofu Kindî’nin *Marifeti Öncelemenin Sırları* isimli eseri. (y.h.n)

“Asla!”

“Ha şöyle, ha şöyle... Cehaleti itiraf etmeli... Bilmediğini öğrenmeli... Sonra makale yazmalı. Sen bu şerefli kitapları ve benzerlerini okumadıktan sonra ne cüretle arzın şeklinden bahsediyorsun? O yuvarlak olanlar, bu abes iddiada bulunanların beyinsiz kafalarıdır. Dünyanın şekli değil...”

“Efendi Peder, affedersiniz, bu saydığınız kitaplar sekiz on asırlık eski kitaplara benziyor.”

“Olsun... On asırlık olsun... Eskimekle hakikat değişir mi? Ben buraya senden ders almaya gelmedim. Ders vermeye, Allah’ın rızasını kazanmak için hakkı söylemeye geldim.”

“Teşekkür ederim. Ama sizin okuduğunuz kitapların tariflerine göre dünyanın şekli nasıldır?”

“Dağlar gibi engebeleri bir yana bırakırsak dünya düzdür.”

“Bu düzlük nereye kadar devam eder?”

“Sonsuza kadar...”

“Dünyanın sonu yok mudur?”

“Dünyanın sonu ölümdür.”

“Bu toprağın son haddi neresidir?”

“Dünyanın sonu yoktur. Doğuya git, batıya git, kuzeye git, güneye git. Git git bitmez.”

“Amma şimdi dünyayı baştan sona dolaşıyorlar. Yine aynı noktaya geliyorlar.”

“Bir hayale kapılıp aldanıyorlar. O gafiller devri tam yapıyoruz zannıyla geri dönüyorlar. Bundan haberleri olmuyor.”

“Ay, güneş, gezegenler doğumuzdan doğup, batımızdan batıyorlar. Mademki bu toprak her yöne doğru sınırsız, sonsuza kadar sürüp gidiyor, bu yıldızlar nereden geçiyorlar?”

“Doğuda, batıda sonsuz birer okyanus vardır. Güneşi bir altın tepsiye korlar, yetmiş bin melek (karşımdaki bir an durup düşündükten sonra kendi kendini düzelterek) hayır, yedi yüz bin melek bu tepsiyi okyanuslardan çıkıp batarak dünyanın etrafında dolaştırırlar...”

Yaşı büyük, akıllı küçük bu efendiyle konuşmaya devam etmeyi artık anlamsız buldum. Yaşına hürmeten onu merdiven başına kadar uğurlarken içimden:

“Aramızda anlayışsızlık hastalığına uğramış birisi olsaydı şekerle beslenmeye layık görünürdün. Ne yapayım ki muhtimizde bu akılda iyileşme kabul etmez çok kimse var,” dedim...

BÜYÜKANA

Aksaray'da Horhor civarında geçirdiği kırk beş yılın artık yorgunluğunu çekemeyerek bir dayanak arar gibi eğilmiş, yıkılmaya yüz tutmuş bir hane, silinmiş aşı boyası, pervazları, yelkovan tahtaları¹ kopmuş ekli saçaklarıyla sokağın hüzünlü boşluğu içinde bir türbe manzarasını almıştı. Sık, tozlu, kıskanç kafeslerinin arkasında gizlediği uzun bir facianın elemeleri biraz dikkat edilirse ihtiyar simasında okunuyor gibiydi. Bahçesinin yarım asırlık ağaçları, acılarını teselli etmek için onu iki yanından sarıp kucaklamışlardı.

Şimdi hiçbir deliğinden nefes almayan, hiçbir tarafından ses vermeyen, geceleri hiçbir penceresi ışıklanmayan tamamıyla mezar sessizliğine bürünmüş duran bu ev, bir zamanlar ne kadar şendi. Her köşesinden vıcır vıcır hayat kaynar, neşe fışkırırdı. Bugün ağır bir kasvetin kâbusları içinde susan odalarında ne düşünler, demekler, zifaflar, ahenkler, hayhuy-lar olmuştu. Mazi neler yutuyordu neler! Elemelerimizi gö-türdüğünden ziyade sevinçlerimizi de gömüyordu. En büyük filozoflarımız bile maziyle istikbal cereyanları arasında bizi sürükleyen hâlden doğacak saadetleri bekleyerek yaşamıyor-lar mı? Hayatın aldatıcılığında öyle bir sihir var ki, istikbal bize çektireceği bütün felaket ve uğursuzlukları tesirli bir konuşmayla yüzümüze bağırırsa, yine müthiş kastını anlamak istemeyeceğiz...

¹ Saçak kenarındaki kiremitlerin kalkmasını önlemek için kiremit ağızlarının önüne ve damların kenarlarına konan uzun ensiz tahta. (y.h.n.)

On beş kişilik bir aileden nihayet bu hanede yetmişlik bir büyükanayla beşikte bir torun kalmıştı. Beşiklerin büyüttüklerini, gelin arabalarının getirdiklerini tabutlar mezarlığa taşıya taşıya ecel hayata galip gelerek evi ıssızlaştırdı. Ölümün hanedeki genç hayatlardan birine her hamlesinde kapıdan ceneze çıkarken büyükanaya bağırını yumruklayarak:

“Sıra benimdi ama ecel yavrumu aldı. Ölüm yol erkân bilmiyor. Ah, kara toprak, onu bırak beni al!”

Feryatlarıyla dövünürdü fakat insafsız, sağır ecel, kimseye fikrini sormuyor, senesi geçmeden aile bahçesinden bir taze çiçeği daha soldurup kavırıyordu. Hepsi gitti. Hepsi gitti, işte nihayet bir kütükle cılız bir filiz kaldı. Ali Lütfullah.

Dertli büyükanaya, hiç kazaya bırakmadığı beş vakit namazında Allah’ına yalvarıyordu:

“Ulular ulusu Tanrı’m, bunu bana bağışla. Acısını gösterme... Artık o beni gömsün.”

Bu viran evin acıklı tarihini bütün civar halkı bilirdi. Onun matemli kapısı önünden geçerken büyükananın her nefesinde bir başka şefkat titreyen yorgun, hâlsiz sesiyle torununa söylediği ninniye işitenler üzüntülerinden gözyaşlarını tutamazlardı. Şimdi o koca, boş evin uğursuz çatısına biri mezardan biri semadan gelir gibi yalnız iki zayıf inilti yansıyor: Ali Lütfullah’ın ağlamaları... Onu susturmak için büyükananın pek hazin şefkat ninnileri...

Ana kokusu arayan masum, bazen emzikle pek memnun olamayarak huysuzlanırdı. O zaman büyükanaya porsuk memesini çıkarır, yavrucuğun ağzına verir, çocuk onu içine çeke çeke emer, avunur, uyurdu.

Hayatın iki ucunda fakat birbirine ezeli bir iradeyle bağlı bu iki vücudu, uzun gecelerin gamlarını dağıtmak için, her köşesi çın çın öten boş sofalarda, kucak kucağa gezerken bir

gören olsa perili, metruk harabelerde hayaletler cilveleşiyor sanırdı.

Mehtap karanlıkları beyaz bir okşayıyla sarmaya uğraştığı ılık gecelerde, büyükana, pencereyi açar, ayın büsbütün gümüşlediği ak saçlarının titreyişleri arasında, torununa, yedi kat göklerden, her yıldızın dünyadaki insanlardan birine ait olduğunu söyler, ineğin boynuzunda duran bu cihana ait mahalle vaazından dinlediği hikmetleri, dersleri tekrar ederdi. Her ikisi de ellerini kaldırarak ay dedeyi selamlar, masum, saf kalplerinin dileklerini ona birer birer söylerlerdi.

Çocuğun tahsil zamanı geldi ve onu en yakın bir mektebe verdi. Kimselere emniyet edemeyerek torununu kendi götürüp getiriyordu. Ali Lütfullah'ı sıkı mamaları ricasıyla bayramlarda, kandillerde hocalara mendili, şekeri, parayı, kurbanı eksik etmezdi.

Gece çocuk uyurken büyükana elinde şamdan saatlerce torununun yüzüne bakar bakar doyamazdı. Nereden geldiğini pek bilemediği bir hüznle gözyaşlarını tutamazdı.

Sokağa, haşarılığa alışır korkusuyla evin birkaç odasını oyuncakla doldurdu. Kulağından çevrilen makineli at, boy boy arabalar, trenler, havuzda yüzen vapurlar, yelkenliler, kazlar, ördekler, sandıklı çalgılar, gramofonlar, oyuncak çeşidinden hemen her şey...

Ali Lütfullah on üç yaşına kadar büyükanasının koynunda yattı. Munis, vefakâr, hakikatli mahcup bir çocuktur. Büyükanasını hiç üzmedi. Hemen onun dizi dibinden ayrılmadı. Yaşına göre İstanbul'daki tahsil devrelerini takip ediyordu. Üç yüz on dört doğumluları gazetelerle, davullarla askere çağırıldılar. Mahalle delikanlıları toplandılar. Merkeze kaydolmaya gittiler. Ali Lütfullah da beraberdi. Büyükanayı pek heyecanlı bir telaş aldı. Torununu askerden kurtarmak için hükûmete dilekçe verecekti. "O, pek toy ve nazik büyüdü.

Pek çelimsiz ve merhametlidir. Kurşun atamaz, kimseyi öldüremez. Şimdiye kadar hiçbir gece evinin dışında kalmadı, o bensiz olamaz, ben onsuz edemem. Ak saçlarıma, yalnızlığımı acıyarak, onu bana bağışlayın,” diyecekti.

Lütfullah elbise giydi. Karargâha talime gidip geliyordu. Bir akşam haneye geri dönmedi. Ertesi günü büyükana, perişan bir zihinle sokaklara düştü. Arabalara, trenlere bindi. Karargâhtan karargâha gezdi. Lütfullah’ını bir yerde bulamadı. Nihayet ona, torununun Irak tarafına sevk edildiğini söylediler. Zavallı kadın Irak’ın iklimini, İstanbul’a mesafesini bilmezdi. Bu bilinmezlik karşısında kendini kaybetti. Yüzüne su serptiler. Gittiğinden daha perişan bir zihinle evine, o tenha, o uğursuz azap yurduna geri döndü.

Ali Lütfullah’ın ortadan kaybolması üzerinden birkaç hafta geçti. İhtiyar kadının sinesinde tutuşan hasret ateşi her gün daha artan bir şiddetle pır pır yanıyor, dayanılmaz bir acı bütün varlığını sızlatıyor, eritiyordu. Dolaplardan, sandıklardan torununa ait eşyayı, çamaşırları çıkarıyor, tarif olunmaz bir hasret ve şefkatle onları birer birer seviyor, okşuyor, uzun uzun koklayarak öpüyor, ağlıyor ağlıyor lakin yüreğinde tutuşmuş volkanı bu gözyaşları bir türlü söndüremiyordu.

Eski zaman masallarında ay, yıldız ve bulutlarla konuşan âşıklar gibi, o yalnızlığı içinde tabiatla dertleşiyor, hasbihal ediyor, torununa selamlar, buseler yolluyordu. Gitgide bütün kâinat, bütün eşya nazarında ona ait birer sembol kesildi. Nereye baksa onu görüyordu. Sevgili Lütfullah’ını. Zavallının zihnini kaplayan bu cinnet hâli öyle süreklilik arz eden bir raddeye geldi ki, o harap, o ıssız evin uğursuz sessizliği içinde beliren bir can yoldaşı, bir peri, Ali Lütfullah’ın hayali, yanından hiç ayrılmıyordu. Torunu ona, ta beşikten askere gittiği güne kadar olan hayatının çeşitli safhalarında görünüyordu. Bazen zavallı kadının boş beşiğin başında söylediği gamlı, titrek, baygın ninniyi:

*Gül dudaklar büzüldü
Kara gözler süzüldü
Lütfullah'ım uyusun
Uyusun da büyüsin*

nağmesini işiten konu komşu derin üzüntü duyuyorlardı.

Aylar geçti. Ali Lütfullah'tan ne bir mektup ne bir haber var... Fakat büyükanı mutlaka bir gün torununa kavuşacağı imanıyla mutmaindi. Onu hâlâ, Irak çöllerinin pek çok Türk gencine mezar olan kızgın ufuklarında değil, İstanbul civarında sanıyor, arıyordu. Sokakta torunu yaşta genç bir askere tesadüf ettiği zaman:

“Hu aslanım dur. Ali Lütfullah'ı hiçbir yerde görmedin mi? O da senin gibi kara gözlü, güzel yüzlü, narin yapılı bir yavrucuktu. Oğlumun oğlu. Ah, hasretinden yüreğim nasıl yanıyor bilsen... Karargâha gittim, gittim bulamadım. Oğlum aralık ayının yedisinde kayboldu. ‘Irak’a gitti,’ dediler. İç fanılasını beraber götürmedi. Ya oralarda soğuk alırsa? Kendine bakmayı bilmez ki. Ben yanında olmalıyım. Yaşı on sekiz oldu ama hâlâ çocuktur... Irak neresi evladım? İzmit’in yanında mı?”

Bir akşam ezan üstü büyükananın matemhanesinden acı feryatlar koptu. Zavallı kadın:

“Allah aşkına yetişiniz... Kurtarınız... Vurdular, öldürüyorlar...” İmdadıyla bağıırıyordu.

Bu haykırışların tekrarlanması mahalleyi meraka düşürdü. Kapıyı çilingire açtırdılar. İçeri doldular. Yürek delen bir manzara karşısında kaldılar. Göğüs bağı açık, ak saçlar perişan, büyükanı kayıp torununun ta bir yaşındayken giydiği en küçük patiklerinden en son çamaşırlarına kadar bütün eşyasını meydana dökmüş bu acıklı dekorun ötesinde, hasret

ateşle kararmış gözlerini, yabancılar için görünmeyen bu âlemin ötesinde bulunan bir hasret ve esrara dikmiş figanlarına devam ediyordu.

“Vurdular, Ali Lütfullah’ı vurdular. Müslümanlar, görmüyor musunuz? Çölün kızgın kumları yavrumun kanını emiyor. Analar, büyükanalar, ablalar, kardeşler, haydi koşalım. Daha ne sülün yapılı, yaralı gençler can veriyorlar. Bakınız, bakınız... Sırma başlıklı yeşil develer al tabutlar içinde şehit taşıyorlar. İşte, a... Ah, yavrumun beyaz alnına bir kurşun daha gömüldü... Keman kaşlarını, üzüm gözlerini al kanlar bürüdü. Duymuyor musunuz? Duymuyor musunuz, efendim... Su diyor... ‘Allah rızası için bir yudumcuk su,’ diyor. Analar, ablalar, koşalım... Sâki meleklerle beraber civan şehitlere su taşıyalım. Çöl güneşi, ana hasreti dudaklarını kurutmuş, yüreklerini yakıyor...”

Büyükana, bu feryatları arasında bir hayale sarılmak için kucak açarak boşluğa atıldı. Gözyaşlarına karışan pek hazin kahkahalar, hıçkırıklarla tıkana tıkana:

“Ali Lütfullah, sana su vermeye, kanlarını silmeye geliyorum. Yumma gözlerini, bak bana, büyükanana, bilemedin mi? Ah, yavrumun yavrusu...”

Bu son acı verici iniltilerin ardından büyükana yere düştü. Kaldırmak istediler lakin ayrılık acısı çeken muzdarip ruhu, sırma başlıklı yeşil develerin al tabutlarda şehit taşıdıkları kızgın harp çöllerine uçmuştu.

Birkaç zaman sonra, gâip tesadüflerin bir parçası olarak büyükananın vefat ettiği günün aynı saatinde Lütfullah’ın şehit olduğu da anlaşılmıştı.

En imansızların bile:

“Les manifestations télépathiques des mourants”² dedikleri bu anlaşılmaz esrar ve kuvvet nedir?

Dünyada ayrı düşen bu iki ruhun birbirini teselli için ahirette birleştiklerine insanın imanından şehadetler fışkırıyor gibi oluyor...

Allah’ım, sen de, biz de, hayat da, ölüm de hep... Hep mevcudat birbirine girift hal olunmaz muğlak ve âli birer muammayız.

2 Ölmekte olanlarda ortaya çıkan telepatik tezahürlerdir. (y.h.n)

TÖVBELER TÖVBESİ

“Poyraz Ağa Meydancığı’nı yürü, turşucuyu geç, beş on adım git. Sağa yılan gibi dar bir sokak kıvrılır. Bu, güngörmez loş kıvrımların içine gir. Dön, dolaş, eğril, büğrül. Yol o kadar daralır ki adımını biraz sağa sola çarpık atsan omzun duvara dokunur. Böyle iki taraftan birine sürtüne sürtüne gidersin. Nihayet yandan tünel gibi bir delik görünür: Şeftali çıkmazı. Hasibe Hanım’ın evcağızı bu çıkmazın ta dibindedir. Ben ne kadar söylesem macera sahibinin kendisi gibi tatlı hikâye edemem. Evine gidelim de başından geçeni kendi anlatsın. Bak dünyada neler oluyor.”

Muharebe senelerinde Hasibe Hanım, uğradığı gülünç bir felaketle tuhaf bir vakanın kahramanı olmuştu. Hikâye İstanbul’da ağızdan ağıza pek çabuk yayıldı. Dar bir çıkmaz sokak kuyusunda yaşayan bu kadın, velveleli filmlerin büyük artistleri gibi çabucak tanındı, meşhur oldu. Hikâyeyi dinlemek için gelen kadın kalabalığıyla evi her gün dolup boşalıyordu.

Yine bir gün Hasibe Hanım’ın küçük odası doldu. Düğün evi gibi kalabalık, sofaya, merdiven başına kadar taşıtı. O, eline kahvesini, sigarasını aldı. Bu iki keyif verici şeyin dumanları arasında süzüle süzüle, dinleyicilerini sabırsızlıkla ağzına baktırıyordu. Anlatacaktı fakat biraz nazlanmak âdetiydi. Bu tuhaf macerasını tekrar tekrar anlatmaya doyamaz, sanki kelimelerin tatlı şekerinden herkesten fazla kendisi lezzet alırdı.

Dumanların kıvrımları içinde gençliğini hatırlayarak süzüm süzüm süzülürken Hasibe Hanım asabi bir gülmeye birden fıkırdadı. Sanki on sekiz yaşının sedasını, edasını bulmak için kırıldı döküldü. Ah, şimdi buruşuk yüzüne, kart sesine hiç yaraşmayan şuhluklarla başladı:

“Bu yaştan sonra bana teklif ettikleri şeye bakınız. Rab-bim razı kılmasın. Olur şey mi hiç? Sen şeytana uydurma Allah’ım. Hanımlar, söylemeye hacet var mı? Hepimizin başında... Bu muharebe bizi ne hâle getirdi. Çekmediğimiz yoksulluk, sıkıntı kalmadı. Şimdi bomboş gördüğünüz bu ev akşamüstü dolar. Oğullarım, kızlarım, torunlarım vardır. Kimi kazanca gider, kimi mektebe... Hanımlar, bu kadar kişi gündüz çalışırız. Yine layığıyla karnımızı doyuramayız. On-lar sokağa giderler, ben ev işine bakarım. Bu çarpık merdiveni belki yüz defa iner çıkarım. Sokaktan alıp getiren ben, pişirip de akşama önlerine koyan ben... Ne yapayım? İşte, elimden geldiği kadar çalışıyorum. Bana en zor gelen iş nedir, bilir misiniz? İaşe-i Umumiye’nin¹ küçük küçük vesika defter-leri var. Bunları her gün belediyeye götür. Tasdik ettirmek, mühürletmek için bilmem hangi efendiye götür, hepsinden bin türlü azar, kötü söz işit. Siz bu kadar nüfussunuz da şu kadar fazla yazdırtıp yalan söylüyorsunuz da... Daha bilmem ne gibi bin türlü azarlamalar. Önlerinde suçlu gib olurum. Süklüm püklüm kalırım. Ne söyleyeceğimi bilemem. ‘Val-lahi değil efendi, ben çok şükür Müslümanım, ehli imanım. Yalan kabul etmem,’ diye yeminler ederim. A... A... Ne içleri bozuk herifler... Bir türlü inandıramam. ‘Tamam, işimizi bir parça düzeltiriz. Eski vesikaları getiriniz, onlar değişecek, yenilerini vereceğiz,’ diye bir emir çıkar. Hay ilahi işkem-beniz, bağırsağınız değişsin. Bunlardan bir tanesini kazara kaybedecek olursan yenisini vermezler. Sıkı sıkı saklasan eskisine itibar etmezler. Hükûmet işi mi dedin, hanım, geç... Beceremiyorlar vesselam. Bu vesika defterciklerinin üzerin-

¹ Savaş ve kıtlık durumlarında temel ihtiyaç maddelerinin temin ve dağıtımı için oluşturulmuş bir müessese. (y.h.n)

de ince oya gibi gözle seçilmez yazılar, kenarları zımbalanmış pul pul bir şeyler... Arkalarında kırmızı siyah sayılar var. Benim okuma yazmam yok. Yaşım o kadar ileri değildir ama dertle, mihnetle vaktinden evvel çökmüş bir kadını. Bu defterleri imama götürürüm, o ayırır. Üzerlerine işaret kor, bana verir. Bizim imam pek cingöz, pek beceriklidir. Elin-den uçanla kaçan kurtulmaz. İaşe memuruyla uyuştur. Tam üç ayda ev sahibi oldu. İş becerenin, kılıç kuşananın demişler... Aleyhinde daha birçok şeyler söylüyorlar ama neme lazım, günahı üstünde kalsın. O yaşıta imam olmuş. Genç herif... Bir kere erkeklik damarı oynadı mı elbette her fenalığı yapacak. Ha, bakınız, kötülüğü varsa iyiliği de vardır. Güler yüzlü, şakacı adamdır. Vesika falan münasebetiyle bazen giderim de başıboş olursa biraz görüşür, gülüşürüz. ‘İmam Efendi bu pahalılıkta hâlimiz ne olacak?’ derim de, ‘Hakkın var Hasibe Hanım, şimdi kocakarılardan başka her şey para ediyor, her mal ateş pahasına çıktı,’ cevabını verir. Bir gün yine böyle imama gittim. Lakin herif yerinde yok. İçine bakmadığım dükkân, aramadığım sokak kalmadı. Her tarafı fellik fellik dolaştım. Başka, uzak semtlere gittim, bulamadım. Yer yarılmış, dibine geçmiş vesselam... Ben böyle alık alık dolaşırken baktım kapısı açık koca bir daire... Temiz pak, genç genç polisler duruyor. Güzel güzel, şık şık, yosma bir sürü karı fıkır fıkır, fingir fingir, alay alay içeri girip çıkıyorlar. Baktım, baktım. Bir şeye benzetemedim. Orası ne cami ne hamam ne de düğünevi... Böyle süslü karı kalabalığı nedir? Merakım arttı, gittim. Şöyle kapıdan içeri başımı soktum... Allah sizi inandırсын hanımlar, lavanta kokusundan başım döndü. Ya karıların merdivenden çıkarken birbirini gıdıklaya çimdikleye şakalaşarak gülüşmeleri bana pek acayip geldi. Daha doğrusu fenama gitti. Kendi kendime, ‘Acaba içeride genç kadın sergisi mi var?’ dedim. A, öyle ya bu zamanda türlü görölüp işitiliyor. Usulcacık bir genç polise yaklaşılarak sordum:

“Baksana oğlum, burası neresi?”

‘Bilmem ne dairesi,’ dedi, anlayamadım. Bir daha sordum. Cevap vermedi. Surat yaparak öbür tarafa yürüdü. A, merakım daha da arttı. Orta yaşlı bir polise yaklaştım:

“Efendi, düğün evi gibi buraya niçin dolup dolup boşalıyorlar? İçeride yüz yazısı mı var? Görülecek bir şeyse müsaade ediniz, ben de göreyim...”

Polis güldü. Beni tuhaf bir bakışla süzerek:

“Büyük hanım, haydi işine... Üstüne vazife olmayan şeyleri anlayıp da ne yapacaksın.” dedi.

O da yanımdan savuştu gitti. Şimdi aldı mı beni büsbütün kızılca bir merak? Bu işin ne olduğunu kimden anlayayım? Üzüntüden çatlayacağım. Orada adam çok. Babayani bir efendinin yanına gittim:

“Efendi, sen pek Müslüman bir zata benziyorsun. Beni meraktan kurtar.”

Adamcağız şaşarak:

“Hangi meraktan?”

“Bu taze karılar gülüşe oynasa niçin buraya girip çıkıyorlar?”

Bu Müslüman Efendi derin derin içini çekerek:

“Ne yapsınlar, hanım. Allah’ın takdiri böyleymiş.”

“Niçin öyle derinden ah ediyorsunuz? İçeride cenaze mi var?”

“Cenaze yok. Şu kadınların alınlarındaki çirkin yazıya teessüf ediyorum...”

“Efendi, ben size onların alınlarındaki yazıyı sormuyorum. Ne yapıyorlar içeride?”

“Vesika alıyorlar.”

“Ne vesikası?”

“Artık sorma canım, haydi işine...”

“Neye sormayacaktım? Onlara var da bana yok mu? Bulgur mu veriyorsunuz, şeker mi? Fakirlikse ben onlardan çok düşkünüm. Bir benim kıyafetime bak, bir de onlardaki süse, fanteziye bak. Mutlaka bir vesika de ben isterim. Yerini gösteriniz bana... Nereden veriyorlar?”

“İnnallâhe meassabirîn!”²

“Ya, efendim, bana gelince sabır, onlara gelince vesika... Çünkü ben kocakarıyım... Onlar gibi fingirdeyemiyorum. Göğsümü, kollarımı, bacaklarını göstermiyorum. Bakanlara değil, şikâyet için vaktin padişahına kadar çıkarım. Mutlaka bir vesika da bana vereceksiniz!”

Adamcağız lahavleler çekerek karşımdan savuştu fakat şimdi sardı mı beni bir hiddet! Aldım başımı, dairenin içine yürüyüverdim. Önüme geniş, çifte merdiven geldi. Yukarı çıktım. Genç karılar fıkır fıkır salonlarda kol kola geziniyorlar. Bir tanesinin yanına gittim.

“Kızım burada ne dolaşıyorsunuz?”

“Vesika almak için nöbet bekliyoruz.”

“Ne belgesi yavrum? Erzak değil mi?”

“Evet.”

“Ne veriyorlar, hanım kızım?”

“Yağ, pirinç, şeker, irmik, ne isterseniz. Hem de en âlâsı.”

“Hangi odadan veriyorlar?”

“Bu sofadan sağa doğru yürüyünüz. Bakınız, orada bir kapının önünde kadınlar birikmiş. O loşça koridorun içindeki kalabalığa siz de karışınız. ‘Muayene odasına gireceğim, ben de vesika almaya geldim,’ deyiniz.”

² Allah sabredenlerle beraberdir. (y.h.n)

“Hay Allah senden razı olsun güzel kızım. O minimini konca ağzını öpeyim.” dedim, yürüdüm.

Arkamdan bayıla bayıla gülüştüler. Ben de doğru tarif ettikleri yere gittim. Genç karıları ite kaka ta önünde beklenen kapıyı buldum. Orada duran hademeye:

“Söyle içerideki efendilere, vesika almaya geldim. Çok beklemeye vaktim yok. Çabuk versinler.”

Etrafımda bir kahkaha sağanağı koptu.

Odacı:

“Haydi, işine git hanım, sana vesika vermezler,” dedi.

Ben, öfkemden köpürdüm. Kapının önünde bir velvele kopardım. İçeriden kasaplar gibi boyunca beyaz gömlek giymiş bir delikanlı çıktı:

“Nedir bu gürültü?” dedi.

Vesika istediğimi söyledim. Bir dolgun kahkaha da o sallıverdikten sonra:

“Sana vesika veremeyiz.”

“Ay niçin?”

“Allah için.”

O zaman yumdum gözümü, açtım ağzımı:

“Sizi gidi devlet, millet hainleri sizi. Genç, güzel, oynak karılara verirsiniz de bana vermezsiniz, öyle mi? Nedir kusurum? Onlar gibi cilveleşemiyorum diye ben açlıktan mı öleyim?”

Bu sözlerim epey tesir etti. Gömlekli delikanlının yüzü kıpkırmızı kesildi. Nihayet imana gelerek:

“Mademki böyle söylüyorsun, gel içeriye, sana da verelim.” dedi.

Beni odaya aldılar. Beyaz gömlekliler etrafımı sardılar. Gülüşe gülüşe aralarında fiskos³ konuştular. Nihayet biri:

“Vesika verilecek kadınların yaş sınırları hakkında bize bir emir yok ya. Mademki bu hanım mutlaka ben de alacağım diye ısrar ediyor, ona da verebiliriz...”

Ben bu sözleri can kulağıyla dinliyor, her sözü ayrı ayrı ezberliyordum. Bana orada ufak karyola gibi bir şey göstererek:

“Bunun üstüne arka üstü yat.” dediler.

Bu teklif bana pek acayip geldi.

“A, uykum yok, bir şey yok. Böyle vakitsiz niçin yata-yım?”

“Yat hanım, seninle uğraşacak değiliz. Dışarıda nöbet bekleyen bu kadar kadın var.”

Şaşırdım. Basiretim bağlandı. Alıklaştım. Bir şeyler oldum. Ah, ne yapayım hanımlar? Besbelli dedim, bu vesika-nın karşılığı da böyle. Geçinme dünyası bu. En âlâ cinsinden yağ, şeker, pirinç ve erzakın hepsini almak için gösterdikleri yere upuzun yattım. Yüreğim güm güm atıyor çünkü ne ola-cağını bilmiyordum.

Sonra elinde parıl parıl bir aletle biri yanıma yanaşarak: “Aç,” dedi.

“Neremi?”

“...”

“Aaaaaa!”

“Bağırma, aç!”

“Ay, niçin?”

3 Başkalarının duyamayacağı şekilde alçak sesle gizli gizli konuşma. (y.h.n)

“Muayene edeceğiz. ‘Bu kadında hiçbir hastalık yoktur,’ diye eline bir vesika vereceğiz. Hangi genelevin sermayesiysen orada müşteriye çıkarsın.”

Ah, hanımlar, bütün sinirlerim boşandı. Bir haykırış haykırdım. Odanın camları şingirdadı. Yattığım yeri de bir âlâ ıslattım. Uçkurlarım elimde kapı dışarıya bir fırlayış fırladım. Merdivenlere doğru kaçardım ama ne kaçardım. Arkamda genç fahişeler gülmekten kırılıyorlar. Gidi kahpeler sizi... Bu yaşıma geldim, harama uçkur çözmedim. Az kaldı namusum lekelenecekti.

Hasibe Hanım, bu tuhaf macerayı o anda yeniden yaşıyormuş gibi sinirli bir utançla iki avucunu yüzüne kapadı, iki kat eğildi. Kilolu vücudunun her noktası titreye titreye güldü, güldü. Parmaklarının arasından boğuk boğuk:

“Ah, ah, orospu oyununa geldim. Yaşlandım diye büyük söylememeli. Bir kadın için her zaman tehlike var. Rabbim kazasından esirgesin. Bir daha vesika mı? Tövbeler tövbesi.”

Sonra çarpıntısını yatıştırmak için durdu... Durdu... Niha yet baygın bir bakış ve ezik bir telaffuzla: “İrzımı zor kurtardım, şükür Rabbime!” dedi.

